សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និង វិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច
Université Royale de Droit et des Science Economiques
Royal University of Law and Economics

សារណាបញ្ចប់ការសិក្សា

អង្គហេតុចម្បង និង ការសរសេរពាក្យបណ្តឹង

ស្រាវជ្រាវពីថ្ងៃទី ០៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៧ ដល់ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៧

រៀបរៀងដោយៈ

និស្សិតឈ្មោះ លោក **ជួប សុវណ្ណរតនា**

លោក **ព្រឹង ស៊ីដេត**

សាស្ត្រាចារ្យណែនាំ

លោក គង់ សុភ័ក្ត្រ

ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ **នីតិសាស្ត្រ**

ជំនាន់ទី ១៧

ឆ្នាំចូលសិក្សា ២០១៣

ឆ្នាំសរសេរសារណា ២០១៧

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ

ខ្ញុំបាទឈ្មោះ ជួប សុវណ្ណរតនា និងខ្ញុំបាទឈ្មោះ ព្រឹង ស៊ីដេត ជានិស្សិតសិក្សានៅ **សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច** ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រនីតិសាស្ត្រ ក្រុម L4C1 ជំនាន់ទី១៧ ឆ្នាំសិក្សា២០១៣-២០១៧។

យើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ដែលជាកូន សូមថ្លែងអំណរគុណ និងគោរពដល់លោកអ្នកមានគុណជាពិសេស គឺ **លោកឪពុក** និង **អ្នកម្តាយ** យ៉ាងជ្រាលជ្រៅគ្មានអ្វីប្រៀបផ្ទឹម ដែលបានចិញ្ចឹមបីបាច់ថែរក្សា តាំងពីតូចរហូតដល់ធំ និងបានចំណាយទាំងថវិការ សម្ភារៈ ព្រមទាំងកម្លាំងកាយ ចិត្ត ដើម្បីផ្គត់ផ្គង់ការសិក្សារបស់កូន តាំងពីបឋមសិក្សារហូតដល់បញ្ចប់ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រ ដោយមិនខ្លាចការនឿយហត់ និងភាពលំបាក។ គោលបំណងតែមួយគត់របស់ពួកគាត់ គឺចង់ឃើញកូនៗមានអនាគតល្អ។ គុណូបការៈរបស់ **លោកទាំងពីរ** ទោះជាយកមាស ពេជ្យកែវកង ប្រទ្វសូរកាន មកប្រៀបផ្ទឹមក៏មិនអាចស្មើបាន ហើយក៏មិនអាចរៀបរាប់ត្រឹមអត្ថបទមួយទំព័រនេះបានដែរ។

សូមថ្លែងអំណរគុណចំពោះ **ឯកឧត្តម សាកលវិទ្យាធិការ នៃសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច** ដែលបានអនុញ្ញាតឲ្យយើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ ចូលមកសិក្សា និងក្រេបជញ្ជក់ចំណេះដឹងពីសំណាក់លោកគ្រូ អ្នកគ្រូសាស្ត្រាចារ្យដែលពោរពេញដោយចំណេះដឹង និងបទពិសោធន៍យូរឆ្នាំ និងសូមថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅចំពោះ **លោកសាស្ត្រាចារ្យ គង់ សុភ័ក្ត្រ** ដែលបានចំណាយពេលដ៏មានតម្លៃក្នុងការជួយដឹកនាំ ពន្យល់ បង្ហាត់បង្ហាញ និងលើកទឹកចិត្តដល់យើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ ក្នុងដំណើរការនៃការសរសេរសារណានេះឲ្យចេញជារូបរាងឡើងដើម្បីបញ្ចប់ថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រនេះ។

ជាចុងបញ្ចប់យើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ សូមបួងសួងដល់វត្ថុសក្តិសិទ្ធដែលមាននៅក្នុងលោក និងទេវត្តាឆ្នាំថ្មី មេត្តាជួយតាមថែរក្សា **លោកឪពុក អ្នកម្តាយ** និង **សាស្ត្រាចារ្យទាំងអស់** ដែលបង្រៀននៅ **សាកវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្ត្រ និងវិទ្យាសាស្ត្រសេដ្ឋកិច្ច** ឲ្យជួបប្រទះតែនឹងពុទ្ធពរទាំងឡាយ ៤ ប្រការ គឺអាយុ វណ្ណៈ សុខៈ ពលៈ និងបដិភានៈ កុំបីឃ្លៀងឃ្លាតឡើយ ។

អារម្ភកថា

ក្រោយពីបានឆ្លងកាត់ការសិក្សា និងក្រេបជញ្ជក់ចំណេះដឹងអស់រយៈពេល ៤ឆ្នាំ នៅ **សាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទនីតិសាស្រ្ត និងវិទ្យាសាស្រ្តសេដ្ឋកិច្ច** យើងខ្ញុំបានជ្រើសរើសយកប្រធានបទស្តីអំពី "**អង្គហេតុចម្បង និងការសរសេរពាក្យបណ្តឹង**" ដើម្បីយកមកធ្វើការស្រាវជ្រាវ និងចងក្រងជាឯកសារដើម្បីបញ្ចប់ការសិក្សាថ្នាក់បរិញ្ញាបត្រនីតិសាស្រ្ត ក្រោមការដឹកនាំរបស់លោកគ្រូសាស្រ្តាចារ្យ **គង់ សុភ័ក្រ្ត** ។

ការជ្រើសរើសយកប្រធានបទនេះមកធ្វើការស្រាវជ្រាវ ដោយសារតែយល់ឃើញថា ប្រធានបទនេះថ្មី ដែលមិនទាន់មានអតីតនិស្សិតរូបណាបានស្រាវជ្រាវ និងតម្កល់ទុកជាឯកសារនៅក្នុងបណ្ណាល័យសិក្សានៅឡើយទេ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ ក៏មានអ្នកច្បាប់ ឬ អ្នកវិជ្ជាជីវៈមួយចំនួននៅមានការភាន់ច្រឡំ ឬ ស្រពិចស្រពិលទៅលើប្រធានបទនេះផងដែរ ទាក់ទងទៅលើ ប្រភេទនៃអង្គហេតុក្នុងរឿងក្តី និងទម្រង់នៃការសរសេរពាក្យបណ្តឹង ជាដើម។ ម្យ៉ាងទៀត ប្រធានបទមួយនេះ នឹងអាចជួយដល់មិត្តអ្នកអាន ឬ អ្នកស្រាវជ្រាវ ក៏ដូចជាប្រជាពលរដ្ឋមួយចំនួន ដែលជួបប្រទះនឹងបញ្ហាវិវាទក្នុងជីវភាពរស់នៅប្រចាំថ្ងៃ ដោយការពឹងពាក់ឲ្យតុលាការជួយស្វែងរកនូវដំណោះស្រាយតាមរយៈពាក្យបណ្តឹងរបស់ខ្លួន។

យើងខ្ញុំទាំងពីរនាក់ពិតជាមានសេចក្តីរីករាយយ៉ាងខ្លាំង ដែលបានសរសេរសារណាទាក់ទងនឹង **អង្គហេតុចម្បង និងការសរសេរពាក្យបណ្តឹង** ដោយមានការណែនាំពីលោកគ្រូសាស្រ្តាចារ្យ ដែលលោក បានផ្តល់ជាយោបល់ ពន្យល់ណែនាំ ដើម្បីអាចសរសេរសារណាមួយនេះបានទៅដោយរលូន ដោយល្អ និងត្រឹមត្រូវ ជាពិសេស យើងខ្ញុំ បានបញ្ចប់ការសរសេរសារណាមួយនេះដោយជោគជ័យ។ ការសរសេរសារណាមួយនេះឡើង ពិតជាមានចំណុចមួយចំនួនដែលខ្វះខាត ដូចនេះ យើងខ្ញុំរង់ចាំទទួលនូវការរិះគន់ដើម្បីស្តាបនាពីសំណាក់សាស្រ្តាចារ្យ និស្សិត និងមិត្តអ្នកអានគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ ដើម្បីកែលម្អសារណាមួយនេះឲ្យកាន់តែមានភាពល្អប្រសើរដែលអាចទទួលយកបាន។

យើងខ្ញុំសង្ឃឹមថា សារណាមួយនេះនឹងក្លាយជាឯកសារស្រាវជ្រាវដ៏សំខាន់ដល់មិត្តនិស្សិតគ្រប់ជំនាន់ និងមិត្តអ្នកអានគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈ ដើម្បីយកវាទៅអនុវត្តនៅក្នុងវិជ្ជាជីវៈ និងជីវភាពរស់នៅប្រចាំថ្ងៃ ដែលកំពុងជួបនឹងបញ្ហាវិវាទនានា ដែលឈានទៅដល់ការពឹងពាក់តុលាការដើម្បីជួយស្វែងរកដំណោះស្រាយតាមផ្លូវច្បាប់។

មាតិកា

ទំព័រ

សេចក្តីផ្តើម ១

ជំពូកទី១

បណ្តឹង

ផ្នែកទី១. ទម្រង់នៃពាក្យបណ្តឹង ៣

១.១.ចំណុចដែលត្រូវសរសេរក្នុងពាក្យបណ្តឹង ៤

១.១.១. អត្តសញ្ញាណរបស់គូភាគី ៤

១.១.២. ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលទាមទារឲ្យតុលាការចេញ ៥

១.១.៣. អង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់ការទាមទារ ៥

១.២. ចំណុចដែលគួគប្បីសរសេរក្នុងពាក្យបណ្តឹង ៦

១.២.១. អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ៦

១.២.២.អង្គហេតុសំខាន់ៗដែលទាក់ទងនឹងអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ (អង្គហេតុប្រយោល) ៧

១.២.៣. ភស្តុតាង ៨

ផ្នែកទី២. ប្រភេទនៃបណ្តឹង ១២

២.១. បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់ការកាលិក ១២

២.១.១. បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលបច្ចុប្បន្ន ១២

២.១.២. បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត ១៤

២.១.៣. សាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិក ១៦

២.២. បណ្តឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ ១៧

២.២.១. កម្មវត្ថុនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ ១៧

២.២.២. សាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ ១៩

៣.៣. បណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ១៩

៣.៣.១. កម្មវត្ថុនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់នូវទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ២០

៣.៣.២. សាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ២២

ជំពូកទី២

អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ឬ អង្គហេតុចម្បង

ផ្នែកទី១. ទ្រឹស្តី និង ការបែងចែកអង្គហេតុចម្បង..២២

១.១. អង្គហេតុនៃការកកើតឡើងនូវសិទ្ធិ..២៣

១.២. អង្គហេតុរារាំងសិទ្ធិ..២៣

១.៣. អង្គហេតុរំលត់សិទ្ធិ..២៣

១.៤. អង្គហេតុទប់ស្កាត់ (បដិសេធ) សិទ្ធិ..២៤

ផ្នែកទី២. លំហូរនៃការបញ្ជាក់អង្គហេតុ..២៤

២.២. ការទាមទារ..២៤

២.២.១. គោលគំនិតនៃការទាមទារ..២៤

២.២.២. កម្មវត្ថុនៃបណ្តឹង..២៥

២.២.៣. មូលហេតុនៃការទាមទារ..២៥

២.៣. ការអះអាង..២៨

២.៣.១. គោលគំនិតនៃការអះអាង..២៨

២.៣.២. មូលហេតុដែលអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើការអះអាង..២៨

២.៣.៣. ដំណាក់កាលនៃការអះអាង..២៩

២.៤. ការបញ្ជាក់ (ភស្តុតាង និង អង្គហេតុ)..៣០

២.៤.១. អត្ថន័យ និង ភាពចាំបាច់ក្នុងការទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់ ៣០

២.៤.២. វិធីបញ្ជាក់ភស្តុតាងនៃអង្គហេតុ..៣០

២.៤.៣. ការបែងចែកការទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់ ៣១

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន..៣២

ឯកសារយោង

ឧបសម្ព័ន្ធ

សេចក្តីផ្តើម

បុគ្គលគ្រប់រូបទាំងអស់ ដែលរស់នៅក្នុងសង្គមតែងតែមានផ្សាភ្ជាប់នូវទំនាក់ទំនងរវាងគ្នានឹងគ្នាតាមរយៈទំនាក់ទំនងការងារ ការធ្វើពាណិជ្ជកម្ម និងទំនាក់ទំនងជាលក្ខណៈឯកជន ដូចជា ចំណងគ្រួសារ កូន និងទ្រព្យសម្បត្តិជាដើម។ ទំនាក់ទំនងខ្លះអាចប្រព្រឹត្តទៅដោយរលូន ចំណែកឯ ទំនាក់ទំនងខ្លះ ក៏ជួបប្រទះនឹងការបែកបាក់ប្រេះឆា និងឈានទៅដល់ការឈ្លោះប្រកែកគ្នា និងស្វែងរកដំណោះស្រាយរៀងៗខ្លួន។ ជាទូទៅភាគីដែលរងនូវវិវាទតែងតែធ្វើការផ្សះផ្សាគ្នាតាមរយៈមធ្យោបាយផ្សេងៗ ដូចជា ការចរចារ ការផ្សះផ្សា ការសម្របសម្រួល និងការដោះស្រាយគ្នាក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការតាមមធ្យោបាយផ្សេងៗទៀត។

ក្នុងករណីដែលវិវាទមិនអាចត្រូវបានដោះស្រាយជាមួយគ្នាដោយជោគជ័យ នោះមានន័យថា ភាគីបរាជ័យក្នុងការដោះស្រាយវិវាទដោយខ្លួនឯង ហើយភាគីនៃវិវាទចាំបាច់ត្រូវតែបញ្ជូនវិវាទរបស់ខ្លួនទៅតុលាការដើម្បីធ្វើការដោះស្រាយតាមផ្លូវច្បាប់។ ដូច្នេះហើយវិវាទគឺជាដើមចមនៃបណ្តឹង ហើយបណ្តឹង គឺជាមូលហេតុដែលនាំឲ្យមានសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ។ ជាគោលការណ៍ យើងអាចនិយាយថា "បើគ្មានបណ្តឹង ក៏គ្មានសាលក្រមដែរ" ដោយហេតុថា បើគ្មានការទាមទារអះអាងពីភាគីណាមួយទេ តុលាការក៏គ្មានមូលហេតុគតិយុត្តណាដែលអាចធ្វើការចេញសេចក្តីសម្រេចបានដែរ។ បណ្តឹងត្រូវបានមនុស្សជាទូទៅទទួលស្គាល់ថា ជាមធ្យោបាយដែលនាំយកវិវាទរបស់ខ្លួនទៅឲ្យតុលាការដើម្បីធ្វើការដោះស្រាយ និងក៏ជាមូលហេតុដែលធ្វើឲ្យស្ថាប័នមួយនេះធ្វើការចេញសេចក្តីសម្រេចដោយផ្អែកលើនីតិវិធីដែលមានចែងក្នុងច្បាប់ជាធរមាន។

ការអនុវត្តសិទ្ធិរបស់បុគ្គលឯកជនតាមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី គឺជាសិទ្ធិរបស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រូវបានការពារដោយរដ្ឋ និងច្បាប់ ហេតុនេះ បុគ្គលឯកជណគ្រប់រូបមានសិទ្ធិដាក់ពាក្យបណ្តឹងទៅតុលាការដើម្បីការពារសិទ្ធិរបស់ខ្លួន ល្គឹកណាដែលសិទ្ធិទាំងនេះត្រូវបានគេបំពាននៅក្នុងវិវាទរដ្ឋប្បវេណី។ សិទ្ធិពឹងពាក់តុលាការ គឺជាសិទ្ធិជាមូលដ្ឋានរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ។

ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ដើម្បីអាចឲ្យតុលាការទទួលយកបណ្តឹងមកធ្វើការដោះស្រាយបាន ភាគីដែលធ្វើការទាមទារ (ដើមចោទ) ត្រូវដាក់ពាក្យបណ្តឹងសរសេរជាលាយលក្ខណ៍អក្សរទៅតុលាការ លើកលែងតែមានបទបញ្ញត្តិផ្សេងទៀតដែលច្បាប់អនុញ្ញាតឲ្យធ្វើដោយផ្ទាល់មាត់បាន[1]។ ហើយដើម្បីឲ្យពាក្យបណ្តឹងមានភាពត្រឹមត្រូវដែលធ្វើឲ្យតុលាការទទួលយកមកធ្វើនីតិវិធីបាន ភាគីដែលទាមទារត្រូវគោរពនូវលក្ខខណ្ឌនៃបណ្តឹង ដូចជាផលប្រយោជន៍នៃបណ្តឹង[2] និងទម្រង់ខ្លឹមសារ

[1] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ២២៥ កថាខណ្ឌទី១

[2] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៧៥

នៃពាក្យបណ្តឹង[3] ទៅតាមអង្គហេតុជាក់ស្តែងដែលភាគីកំពុងជួបប្រទះ ជៀសវាង តុលាការធ្វើការបដិសេធមិនទទួលពាក្យបណ្តឹង ឬលើកពាក្យបណ្តឹងចោល។ ហើយបណ្តឹងនឹងអាចចាត់ទុកថាមានសុពលភាពនៅពេលដែលភាគីបានដាក់ទៅតុលាការ ដោយក្រឡាបញ្ជីបានបោះត្រាចូលថាបានទទួល បន្ទាប់មកដំណើរការនីតិវិធីនឹងត្រូវបានចាប់ផ្តើមតាមកំណត់ច្បាប់។

ហេតុដូច្នេះ តើបណ្តឹងជាអ្វី? ហើយអ្វីជា អង្គហេតុចម្បង? ហើយតើពាក្យបណ្តឹង មានទម្រង់បែបណា? តើចំណុចអ្វីខ្លះដែលត្រូវសរសេរក្នុងពាក្យបណ្តឹង? ដើម្បីងាយស្រួលធ្វើការបកស្រាយបញ្ហាគតិយុត្តទាំងអស់នេះ ក្រុមសិក្សាស្រាវជ្រាវយើងខ្ញុំ នឹងធ្វើការបង្ហាញជូនមិត្តអ្នកអាន និងអ្នកស្រាវជ្រាវគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈនូវប្លង់សិក្សាជាពីរជំពូក៖ (១) បណ្តឹង និង (២) អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ឬ អង្គហេតុចម្បង ដែលនឹងធ្វើការលម្អិតជូនក្នុងខ្លឹមសារអត្ថបទខាងក្រោម៖

[3] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៧៥

ជំពូកទី១
បណ្តឹង

បណ្តឹង សំដៅលើសកម្មភាពទាមទារមួយដែលធ្វើឡើងដោយភាគីដើមចោទចំពោះចុងចម្លើយ ទៅកាន់តុលាការនៃការជំនុំជម្រះក្តីដោយអះអាងអំពីអត្ថភាព ឬ នត្ថិភាព ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត តាមផ្លូវច្បាប់ ហើយទាមទារឲ្យតុលាការចេញសាលក្រមដែលមានខ្លឹមសារកំណត់មួយដោយផ្អែក ទៅលើការអះអាងនានា។ បន្ទាប់មក នីតិវិធីបណ្តឹងនឹងត្រូវបានចាប់ផ្តើម។

បុគ្គលណាក៏ដោយដែលមានសមត្ថភាពតាមផ្លូវច្បាប់សុទ្ធតែអាចធ្វើពាក្យបណ្តឹងបាន ដើម្បី ឲ្យតុលាការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចំពោះការទាមទាររបស់ខ្លួន ហើយការធ្វើបណ្តឹងអាចធ្វើឡើងដោយ បុគ្គលខ្លួនឯងផ្ទាល់ ឬ តាមរយៈអ្នកតំណាងដោយអាណត្តិដែលខ្លួនបានជ្រើសរើស។ អ្នកតំណាង ដែលធ្វើសកម្មភាពបណ្តឹងក្នុងន័យនេះ គឺត្រូវតែជាមេធាវីលើកលែងតែមានករណីពិសេសមួយចំនួន[4] ដែលមានបញ្ញត្តិនៅក្នុងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី។

កាលណាតុលាការទទួលបានពាក្យបណ្តឹង តុលាការអាចចាប់ផ្តើមនីតិវិធីបណ្តឹងដោយធ្វើ ការជំនុំជម្រះទៅលើបណ្តឹងនោះ និងចេញសេចក្តីសម្រេចតាមរយៈសាលក្រម។ សាលក្រម[5] គឺជា លទ្ធផលចុងក្រោយរបស់បណ្តឹង ដែលតុលាការត្រូវឆ្លើយតបទៅនឹងបណ្តឹងរបស់ភាគី តាមរយៈ ការទាមទារនានានៅក្នុងបណ្តឹង។ មានន័យថា បើភាគីទាមទារអ្វីមួយតុលាការត្រូវធ្វើការឆ្លើយតប ទៅនឹងការទាមទារនោះ បន្ទាប់ពីការយល់ឃើញរបស់ខ្លួន ឬ សម្អាងហេតុដែលកើតចេញពីអំណះ អំណាងរបស់គូភាគីដោយមានការផ្ទៀងផ្ទាត់ជាមួយនឹងភស្តុតាង។ ដូច្នេះ ជាគោលការណ៍ តុលាការ ធ្វើការជំនុំជម្រះ និងចេញសេចក្តីសម្រេចត្រឹមតែទំហំដែលភាគីបានទាមទារនៅក្នុងបណ្តឹងតែប៉ុណ្ណោះ លើកលែងតែបន្ទុកនៃប្រាក់ប្រដាប់ក្តី[6] ។

ផ្នែកទី១. ទម្រង់នៃពាក្យបណ្តឹង

ទោះបីជាបណ្តឹងត្រូវបានធ្វើឡើងដោយភាគីខ្លួនឯងក្តី ឬ ធ្វើឡើងដោយអ្នកតំណាងរបស់ ខ្លួនក្តី (មេធាវី) ក៏ពាក្យបណ្តឹងទាំងនោះចាំបាច់ត្រូវតែគោរពតាមវិធានដែលបានកំណត់អំពីចំណុច ផ្សេងៗដែលត្រូវសរសេរនៅក្នុងពាក្យបណ្តឹងដោយអនុលោមតាមមាត្រា ៧៥ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ឆ្នាំ២០០៦។ ការយល់ដឹងអំពីវិធាននេះ គឺពិតជាមានសារៈសំខាន់ណាស់ ពីព្រោះថា ការធ្វេស ប្រហែសក្នុងការអនុវត្តតាមវិធាននេះអាចធ្វើឲ្យតុលាការបង្គាប់ឲ្យធ្វើការកែតម្រូវពាក្យបណ្តឹង ឬ លើក ពាក្យបណ្តឹងចោល។

---

[4] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា៥៣

[5] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៧៩

[6] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៨២ កថាខណ្ឌទី១ ទី២ និងទី៣

១.១. ចំណុចដែលត្រូវសរសេរនៅក្នុងពាក្យបណ្ដឹង

ជាទូទៅពាក្យបណ្ដឹងគួតែសរសេរឲ្យបានពេញលេញដូចមានចែងក្នុងមាត្រា ៧៥ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ប៉ុន្តែនៅក្នុងមាត្រានេះមិនមែនចាំបាច់ត្រូវតែសរសេរទាំងអស់នោះទេ មានចំណុចខ្លះដើមចោទមិនចាំបាច់សរសេរក្នុងពាក្យបណ្ដឹងក៏បាន ចាំអះអាងនៅក្នុងនីតិវិធីត្រៀមសម្រាប់ការទាញហេតុផលក៏បាន។ ហើយចំណុចខ្លះដែលចាំបាច់ត្រូវសរសេរក្នុងពាក្យបណ្ដឹង មានបញ្ញត្តិក្នុងមាត្រា ៧៥ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ត្រង់កថាខណ្ឌទី២ ចំណុច ក និង ខ ។

១.១.១. អត្តសញ្ញាណរបស់គូភាគី

យោងតាមមាត្រា ៧៥ កថាខណ្ឌទី២ ចំណុច ក នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី នៅក្នុងពាក្យបណ្ដឹងដើមចោទ ឬ មេធាវី ត្រូវសរសេរជាចាំបាច់នូវ ឈ្មោះ ឬ នាមករណ៍ និងអាសយដ្ឋានរបស់គូភាគី ព្រមទាំងឈ្មោះ និងអាសយដ្ឋានរបស់អ្នកតំណាងឲ្យបានច្បាស់លាស់ (បើមាន)។

ភាគី គឺជាចំណុចចាំបាច់ដែលត្រូវសរសេរក្នុងពាក្យបណ្ដឹងដើម្បីបញ្ជាក់ថា អ្នកណាជាដើមចោទ ហើយអ្នកណាជាចុងចម្លើយ។ បើជារូបវន្តបុគ្គលត្រូវសរសេរឈ្មោះបុគ្គលនោះ ព្រមទាំងអាសយដ្ឋានឲ្យបានច្បាស់លាស់ តែបើជានីតិបុគ្គលវិញ ត្រូវសរសេរនាមករណ៍ ឬ ឈ្មោះ និងទីតាំងនៃទីស្នាក់ការនៃនីតិបុគ្គល និងអត្តសញ្ញាណនៃអ្នកតំណាង។

ជាគោលការណ៍ អានុភាពនៃសាលក្រមដែលចេញដោយតុលាការនឹងមានអានុភាពទៅលើភាគី ហើយចងកាតព្វកិច្ចភាគីនោះ[7]។ ពេលដែលពាក្យបណ្ដឹងត្រូវបានដាក់ហើយ តុលាការត្រូវមានករណីកិច្ចធ្វើការវិនិច្ឆ័យស្ដីពីវិវាទរវាងដើមចោទ និងចុងចម្លើយនោះ ហើយក្នុងករណីដែលមានការភ័ន្តច្រឡំភាគី ឬ មិនស្គាល់ភាគីនោះ សាលក្រមនឹងមិនអាចអនុវត្តទៅបាន ឬ អាចប៉ះពាល់ដល់ផលប្រយោជន៍របស់តតិយជន។

ចំណុចសំខាន់មួយទៀតដែលមេធាវី ឬ អ្នកសិក្សាផ្នែកច្បាប់ទូទៅត្រូវតែយកចិត្តទុកដាក់នោះគឺ សមត្ថភាពរបស់ភាគីក្នុងការធ្វើបណ្ដឹង និងអ្នកតំណាងដែលច្បាប់បានកំណត់សម្រាប់ជនដែលគ្មានសមត្ថភាពក្នុងការធ្វើបណ្ដឹង[8] ព្រោះថា មានតែបុគ្គលដែលមានសិទ្ធិ និងករណីកិច្ចតាមបញ្ញត្តិនៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី និងច្បាប់ផ្សេងទៀតទេដែលអាចទទួលនូវឋានៈជាភាគីដើមចោទ ឬ ភាគីចុងចម្លើយ។

ដោយឡែកចំណុចដែលត្រូវសរសេរបញ្ជាក់ពីអ្នកតំណាងដោយអាណត្តិ មិនមែនជាករណីចំបាច់នោះទេនៅក្នុងការសរសេរពាក្យបណ្ដឹង។ មានន័យថា ទោះបីជាមិនបានសរសេរចំណុចនេះក្នុងពាក្យបណ្ដឹងក៏ដោយ ក៏មិនមែនជាមូលហេតុដែលតុលាការបង្គាប់ឲ្យធ្វើការកែតម្រូវពាក្យបណ្ដឹងនោះដែរ។

---

[7] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៩៨ ចំណុច ក

[8] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៣២

១.១.២. ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ គឺជាអត្ថន័យនៃការទាមទារដែលដើមចោទចង់ឲ្យតុលាការសម្រេចសេចក្តីដូចបានសរសេរក្នុងពាក្យបណ្តឹងរបស់ខ្លួន។ ការទាមទាររបស់ដើមចោទត្រូវតែជាការទាមទារដែលមានផលប្រយោជន៍ និងត្រូវបានកំណត់ដោយច្បាប់សារធាតុ[9] ហើយត្រូវសរសេរនូវខ្លឹមសារទាំងអស់នោះឲ្យបានច្បាស់លាស់ក្នុងពាក្យបណ្តឹងដោយបញ្ជាក់អំពីអង្គហេតុបង្កើតសិទ្ធិទាមទារ ឬអង្គហេតុរំលាយសិទ្ធិទាមទារ ដើម្បីឲ្យតុលាការចេញសេចក្តីសម្រេច។ ការសរសេរអំពីខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញនៅក្នុងពាក្យបណ្តឹងមានភាពខុសប្លែកគ្នាទៅតាមប្រភេទនៃបណ្តឹង។ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមត្រូវបញ្ជាក់អំពីកម្មវត្ថុដែលត្រូវវិនិច្ឆ័យក្នុងពាក្យបណ្តឹង ទំហំ ឬកម្រិតនៃការវិនិច្ឆ័យដោយតុលាការ ។

ឧទាហរណ៍:

<u>បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិក៖</u> បង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយឈ្មោះ Y បង់ប្រាក់ចំនួន ១០.០០០ ដុល្លារ ជាមួយការប្រាក់ ៥ % ក្នុងមួយឆ្នាំ រហូតដល់ថ្ងៃសងរួចទៅឲ្យដើមចោទឈ្មោះ X ដោយផ្អែកលើកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ។

<u>បណ្តឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់៖</u> បញ្ជាក់ថា ដើមចោទ X មានកម្មសិទ្ធិលើដី L ដែលមានទំហំ ១០x២០ ម៉ែត្រក្រឡា ដែលមានទីតាំងស្ថិតនៅជាប់ផ្សារអូឬស្សី។

<u>បណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តិ៖</u> ឲ្យដើមចោទ X លែងលះ ជាមួយចុងចម្លើយ Y ។

១.១.៣. អង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់ការទាមទារ

អង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់ការទាមទារ គឺជាអង្គហេតុចាំបាច់សម្រាប់បញ្ជាក់បង្ហាញអំពីការអះអាងអំពីសិទ្ធិដែលជាមូលដ្ឋាន ឬជាសម្អាងចំពោះការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹងដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការធ្វើការជំនុំជម្រះ និងចេញសាលក្រម ឬ អង្គហេតុដែលកំណត់អំពីសិទ្ធិណាមួយ។

ឧទាហរណ៍៖ ទាមទារឲ្យចុងចម្លើយសងប្រាក់ចំនួន ១ ០០០ ដុល្លារ ដោយផ្អែកលើកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភាគ ឬកិច្ចសន្យាទិញ លក់។

ហេតុផលចាំបាច់ ដែលត្រូវសរសេរអំពីអង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់នូវការទាមទារក្នុងពាក្យបណ្តឹង គឺដើម្បីកុំឲ្យមានការភ័ន្តច្រឡំ ឬមានការបែងចែកមិនច្បាស់លាស់នូវការទាមទារដែលជាកម្មវត្ថុនៃការជំនុំជម្រះ និងសម្រេចសេចក្តីទៅនឹងការទាមទារផ្សេងទៀត។ ដូច្នេះ អង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់ការទាមទារសំដៅលើអង្គហេតុដែលអាចធ្វើការសម្គាល់កុំឲ្យមានការភ័ន្តច្រឡំរវាងសិទ្ធិ ឬ

[9] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៧៤

ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលជាមូលដ្ឋាននៃការទាមទារដោយដើមចោទ និងសិទ្ធិ ឬទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដទៃទៀត។ ហើយអង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់ការទាមទារនេះ គឺមានភាពខុសគ្នាទៅតាមប្រភេទនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនីមួយៗ[10]។

ក. ករណីដែលសិទ្ធិអះអាងដោយដើមចោទ ជាសិទ្ធិប្រត្យក្ស

សិទ្ធប្រត្យក្ស ជាសិទ្ធិផ្តាច់មុខ។ មានន័យថា មិនអាចមានអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិប្រត្យក្សដូចគ្នាជាន់គ្នាលើកម្មវត្ថុតែមួយបានឡើយ (ឧទាហរណ៍: មិនអាចមានកម្មសិទ្ធិពីរលើដីតែមួយបានឡើយ លើកលែងតែកម្មសិទ្ធិអវិភាគ)។ ហេតុដូចនេះ ដើម្បីធ្វើការបញ្ជាក់នូវសិទ្ធិ ដើមចោទគ្រាន់តែសរសេរអំពីប្រធាននៃសិទ្ធិ (ឧទាហរណ៍: ដើមចោទ) កម្មវត្ថុនៃសិទ្ធិ (ឧទាហរណ៍: ដីនៅកន្លែងណាមួយ) ព្រមទាំងប្រភេទ និងខ្លឹមសារនៃសិទ្ធិ (ឧទាហរណ៍: សិទ្ធិកម្មសិទ្ធិ សិទ្ធិជួលអចិន្ត្រៃយ៍ ផលុបភោគ ជាដើម) ជាការគ្រប់គ្រាន់ប្រសិនបើសិទ្ធិដែលអះអាងដោយដើមចោទ ជាសិទ្ធិប្រត្យក្ស។

ខ. ករណីដែលសិទ្ធិអះអាងដោយដើមចោទ ជាសិទ្ធិលើបំណុល

ផ្ទុយពីសិទ្ធិប្រត្យក្ស ដើមចោទអាចមានសិទ្ធិលើបំណុលច្រើនចំពោះចុងចម្លើយដោយមានមូលហេតុនៃការបង្កើតសិទ្ធិផ្សេងគ្នា។ ហេតុនេះ ក្នុងករណីដែលសិទ្ធិអះអាងដោយដើមចោទជាសិទ្ធិលើបំណុល ដើម្បីធ្វើការបញ្ជាក់នូវសិទ្ធិ ដើមចោទត្រូវសរសេរនៅក្នុងពាក្យបណ្តឹងអំពីប្រធាននៃសិទ្ធិ (ឧទាហរណ៍: ដើមចោទ) កម្មវត្ថុនៃសិទ្ធិ (ឧទាហរណ៍: ចុងចម្លើយ) ប្រភេទ និងខ្លឹមសារនៃសិទ្ធិ (ឧទាហរណ៍: សិទ្ធិទាមទារឲ្យបង់ប្រាក់ចំនួន១០.០០០ ដុល្លារ) ព្រមទាំងមូលហេតុនៃការបង្កើតសិទ្ធិ (ឧទាហរណ៍: កិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ កិច្ចសន្យាលក់ទិញ គ្រោះថ្នាក់ចរាចរណ៍ដែលកើតឡើងនៅកាលបរិច្ឆេទណាមួយ) នោះផង។

១.២. ចំណុចដែលគប្បីសរសេរនៅក្នុងពាក្យបណ្តឹង

ត្រង់ចំណុចទី៣ និងទី៤ នៃមាត្រា ៧៥ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី បើទោះបីជាភាគីដើមចោទមិនបានសរសេរក្នុងពាក្យបណ្តឹងក៏ដោយ ក៏តុលាការមិនបង្គាប់ឲ្យធ្វើការកែតម្រូវដែរ ពីព្រោះចំណុចទាំងនេះ មិនតម្រូវឲ្យសរសេរជាដាច់ខាតនោះទេ។ ប៉ុន្តែដើម្បីឲ្យមានភាពងាយស្រួល ជាពិសេសឲ្យតុលាការអាចយល់ដឹងបាន ភាគីដើមចោទគួគប្បីសរសេរឲ្យបានពេញលេញ។

១.២.១. អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ

អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ គឺជាអង្គហេតុចម្បងដែលបង្កើតនូវសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលជាសិទ្ធិទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹងរបស់ដើមចោទដែលជួយបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិ-ភាពនៃសិទ្ធិទាមទារឲ្យកាន់តែច្បាស់លាស់។

[10] ទំព័រទី៥៤ និងចំណុចបន្តបន្ទាប់នៃសៀវភៅ សេចក្តីពន្យល់អំពីក្រមនីតិវិធីភាគ១: នីតិវិធីបណ្តឹង និងដកស្រង់ចេញពី សៀវភៅស្តីពីការពន្យល់អំពីការជំនុំជម្រះលើកទី១ (បោះពុម្ពលើកទី២) ទំព័រទី៦

ដើម្បីស្វែងយល់អង្គហេតុទាំងនេះឲ្យបានច្បាស់លាស់ គេត្រូវពិនិត្យភាពខុសគ្នារវាងអង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់ការទាមទារ និងអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ។

ការសរសេរអំពី "អង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់ការទាមទារ" នៅក្នុងពាក្យបណ្តឹងគឺដើម្បីបែងចែកឲ្យច្បាស់លាស់នូវការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹងពីការទាមទារផ្សេងទៀត ដែលដើមចោទត្រូវបំភ្លឺឲ្យបានច្បាស់លាស់នៅដំណាក់កាលនៃការទាមទារ ចំណែកឯ ការសរសេរ "អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ" នៅក្នុងពាក្យបណ្តឹង គឺដើម្បីបង្ហាញអំពីការកើតមានឡើងនៃការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹងរបស់ដើមចោទ ដែលត្រូវបំភ្លឺឲ្យបានច្បាស់លាស់នៅដំណាក់កាលនៃការអះអាង។

ឧទាហរណ៍៖ X (ដើមចោទ) ឲ្យ Y (ចុងចម្លើយ) ខ្ចីប្រាក់ចំនួន ១០.០០០ ដុល្លារ តាមកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ ដែលបានបង្កើតឡើងនៅថ្ងៃទី០១ ខែមិនា ឆ្នាំ ២០១៧ ដោយកំណត់កាលបរិច្ឆេទសងនៅថ្ងៃទី០១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០១៧។

ដើម្បីទាមទារប្រាក់កម្ចីខាងលើតាមរយៈបណ្តឹងទៅតុលាការ ដើមចោទត្រូវធ្វើការអះអាងនូវអង្គហេតុដូចខាងក្រោម៖

ក. អង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់នូវការទាមទារ: ឲ្យប្រធាននៃសិទ្ធិ (ចុងចម្លើយ) កម្មវត្ថុនៃសិទ្ធិ (សងប្រាក់កម្ចី) ប្រភេទ និងខ្លឹមសារនៃសិទ្ធិ ព្រមទាំងមូលហេតុនៃការកកើតនៃសិទ្ធិដែលដើមចោទធ្វើការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹង (កិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ)។

ខ. អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ: មានអង្គហេតុចំនួនពីរទៀតដែលត្រូវបង្ហាញ គឺដើមចោទបានប្រគល់ប្រាក់ចំនួន ១០.០០០ ដុល្លារ ឲ្យចុងចម្លើយ ហើយកាលកំណត់សង គឺនៅថ្ងៃទី០១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០១៧ ក៏បានកន្លងផុតទៅហើយដែរ។

អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ជាចំណុចដែលដើមចោទគួគប្បីសរសេរនៅក្នុងពាក្យបណ្តឹង ពីព្រោះតែវាបានផ្តល់នូវផលប្រយោជន៍ដល់ដំណើរការនៃនីតិវិធីដូចខាងក្រោម៖

១. អាចឲ្យតុលាការរៀបចំចំណុចវិវាទបានងាយស្រួលតាំងពីកាលបរិច្ឆេទលើកដំបូង។

២. ករណីបើចុងចម្លើយអវត្តមាន តុលាការអាចចេញសាលក្រមកំបាំងមុខ[11] ដោយពុំចាំបាច់ធ្វើការបញ្ជូនជាថ្មីនូវខ្លឹមសារនៃសេចក្តីថ្លែងការណ៍របស់ដើមចោទ ទៅចុងចម្លើយតាមមាត្រា ២០២ ចំណុច ឃ ឡើយ។

១.២.២.អង្គហេតុសំខាន់ៗដែលទាក់ទងនឹងអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ (អង្គហេតុប្រយោល)

ជាទូទៅតុលាការធ្វើការសម្រេចសេចក្តីដោយផ្អែកលើភស្តុតាង និងអង្គហេតុដែលអាចបញ្ជាក់អំពីការទាមទារ។ ភស្តុតាង និងអង្គហេតុបែបនេះ គេហៅថា **ភស្តុតាង និងអង្គហេតុផ្ទាល់**។ ក៏ប៉ុន្តែ

[11] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ២០១ កថាខណ្ឌទី១ និងទី២

ក្នុងករណីខ្លះ ដើមចោទមិនមានភស្តុតាងផ្ទាល់ និងអង្គហេតុផ្ទាល់ដែលអាចបញ្ជាក់អំពីការទាមទារឡើយ។ ក្នុងករណីបែបនេះ ដើម្បីអាចឲ្យតុលាការជឿជាក់លើការទាមទារ ដើមចោទត្រូវបង្ហាញនូវភស្តុតាង និងអង្គហេតុផ្សេងៗដើម្បីគាំទ្រអង្គហេតុផ្ទាល់របស់ខ្លួន។ អង្គហេតុប្រភេទនេះ គេហៅថា **អង្គហេតុប្រយោល**។

អង្គហេតុប្រយោល គឺជាអង្គហេតុទាំងឡាយណាដែលអាចធ្វើឲ្យគេអាចសន្និដ្ឋានអំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃអង្គហេតុចម្បង។ គេអាចប្រើវាបានក្នុងករណីណាដែលមានការខ្វះខាតនូវភស្តុតាងផ្ទាល់ដើម្បីបញ្ជាក់អង្គហេតុចម្បង។ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនបើមានភស្តុតាងផ្ទាល់ច្បាស់លាស់ហើយ គេមិនចាំបាច់សរសេរអង្គហេតុប្រយោលក៏បាន។

ឧទាហរណ៍៖ ដើម្បីបញ្ជាក់អំពីអង្គហេតុចម្បង " X បានឲ្យប្រាក់ទៅ Y ខ្ចីចំនួន ៩០០ដុល្លារ" ដើមចោទអាចអះអាងនូវអង្គហេតុប្រយោលដូចតទៅ " X បានដកប្រាក់ពីធនាគារចំនួន ៩០០ ដុល្លារ មុនពេលឲ្យប្រាក់ទៅ Y ខ្ចី ហើយ Y បានទិញម៉ូតូមួយគ្រឿងក្នុងតម្លៃ ប្រហែល ៩០០ ដុល្លារ ក្រោយពេលឲ្យខ្ចី។ នៅក្នុងឧទាហរណ៍នេះ ករណី X បានឲ្យប្រាក់ទៅ Y ខ្ចី ជាអង្គហេតុចម្បង។ ចំណែកឯការទៅដកប្រាក់នៅធនាគាររបស់ X និងការទិញម៉ូតូរបស់ Y គឺមានភាពស៊ីសង្វាក់គ្នាដែលធ្វើឲ្យដើមចោទអាចអះអាងនៅក្នុងអង្គហេតុប្រយោលបាន។

១.២.៣. ភស្តុតាង

យោងតាមមាត្រា ៧៥ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ភស្តុតាង ពុំមានចែងតម្រូវឲ្យចាំបាច់ត្រូវតែភ្ជាប់ជាមួយនឹងពាក្យបណ្តឹងនោះទេ ប៉ុន្តែដើម្បីបង្កភាពងាយស្រួលឲ្យតុលាការងាយយល់ និងដើម្បីដំណើរការនីតិវិធីបានលឿន ដើមចោទ ឬ តំណាងដោយអាណត្តិរបស់ដើមចោទគប្បីភ្ជាប់ជាមួយនូវភស្តុតាងក្នុងពាក្យបណ្តឹង។

ភស្តុតាងក្នុងរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីមាន ៥ ប្រភេទគឺ (ក) ការសាកសួរសាក្សី (ខ) ការសាកសួរភាគី (គ) កោសលវិច័យ (ឃ) ភស្តុតាងជាឯកសារ និង (ង) កាត្រួតពិនិត្យ។

ក. ការសាកសួរសាក្សី

ជាគោលការណ៍តុលាការអាចសាកសួរជនណាក៏បាន[12] ក្នុងនោះក៏មានសាក្សីផងដែរ។ សាក្សីគឺជាតតិយជនដែលត្រូវបានតុលាការបង្គាប់ឲ្យធ្វើសេចក្តីរាយការណ៍ជូនតុលាការស្តីពីអង្គហេតុនៃអតីតកាលដែលខ្លួនបានជួបប្រទះដោយខ្លួនឯងនៅក្រៅបណ្តឹង។ ហើយជាគោលការណ៍ សាក្សីទាំងអស់ត្រូវធ្វើសម្បថ[13] ហើយសេចក្តីថ្លែងការរបស់សាក្សី គេហៅថា **ចម្លើយជាកសិណសាក្សី**។

[12] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៣២

[13] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៣៧

ជនណាដែលត្រូវបានតុលាការកោះហៅជាសាក្សី មានករណីកិច្ចបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខតុលាការ លើកលែងតែមានករណីដែលកំណត់ដោយក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ឬ ច្បាប់ផ្សេងទៀត។ តុលាការអាចបង្គាប់ឲ្យនាំខ្លួនសាក្សីដែលមិនព្រមចូលខ្លួនមកតុលាការដោយគ្មានមូលហេតុត្រឹមត្រូវដោយដីកាសម្រេច ឬ អាចធ្វើការពិន័យចំពោះការមិនព្រមចូលខ្លួនដោយគ្មានមូលហេតុត្រឹមត្រូវជាប្រាក់មិនឲ្យលើសពីចំនួន ១.០០០.០០០ រៀល[14]។ ម្យ៉ាងទៀត សាក្សីអាចបដិសេធក្នុងការផ្តល់ចម្លើយជាកសិណសាក្សីបានចំពោះចំណុចដែលអាចធ្វើឲ្យសាមីខ្លួន ឬ សហព័ទ្ធរបស់សាក្សី ឬ សាច់ញាតិដទៃទៀតទទួលរងការចោទប្រកាន់ពីបទអាជ្ញា ឬ ទទួលរងការផ្តន្ទាទោស ឬ ចំពោះចំណុចដែលជាការសម្ងាត់[15]។

ជាគោលការណ៍ ការសាកសួរសាក្សីត្រូវធ្វើឡើងនៅចំពោះមុខតុលាការដែលចាត់ការលើបណ្តឹងនោះនៅក្នុងសាលសវនាការដែលបើកចំហជាសាធារណៈ ប៉ុន្តែក្នុងករណីដែលសាក្សីមិនអាចបង្ហាញខ្លួនចំពោះមុខតុលាការបាន ដោយសារជម្ងឺ ឬ ភាពចាស់ជរា ជាដើម តុលាការអាចធ្វើការសាកសួរជាពិសេសនៅក្រៅតុលាការបាន[16]។

នីតិវិធីនៃការសាកសួរសាក្សី មានដូចខាងក្រោមៈ

១. ការសាកសួរអំពីអត្តសញ្ញាណរបស់សាក្សី

- សួរអំពីឈ្មោះ ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ កំណើត
- អាសយដ្ឋាន
- មុខរបរ ជាដើម។

២. ការធ្វើសម្បថ

- សាក្សី ត្រូវតែធ្វើសម្បថមុនពេលសាកសួរ លើកលែងតែសាក្សីដែលមានចែងក្នុងមាត្រា ១៣៣ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី។
- សម្បថត្រូវដឹកនាំដោយក្រឡាបញ្ជី[17]
- ត្រូវធ្វើនៅចំពោះមុខនៃកន្លែងធ្វើពិធីសម្បថនៅតាមតុលាការនីមួយៗ
- ក្រោយពីធ្វើសម្បថ ក្រឡាបញ្ជីត្រូវធ្វើការកំណត់អំពីសម្បថ។

[14] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៣២ កថាខណ្ឌទី២ និងទី៣

[15] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៣៤

[16] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៣៦ កថាខណ្ឌទី១

[17] ត្រូវអុជទៀន ធូប ក្រឡាបញ្ជីត្រូវអានប្រារព្ធវាទខ្លាំងៗ និងអានពាក្យសច្ចាប្រណិធានឲ្យអ្នកស្បថថាតាម

៣. ការក្រមិតសំណួរដែលត្រូវសួរ

– ត្រូវធ្វើដាច់ដោយឡែក និងច្បាស់លាស់[18]។

– មិនត្រូវសួរសំណួរនាំមុខឡើយ។

– មិនត្រូវសួរសំណួរច្រំដែល។

– មិនត្រូវសួរសំណួរដែលគ្មានទំនាក់ទំនងនឹងចំណុចវិវាទ។

– សំណួរដែលប្រមាថមើលងាយ ឬ ធ្វើឲ្យច្របូកច្របល់ដល់សាក្សី។ល។

ខ. ការសាកសួរភាគី

ការសាកសួរភាគី គឺជានីតិវិធីដែលមានគោលបំណងទទួលយកនូវធនធានភស្តុតាងដោយយកសាមីភាគីជាកម្មវត្ថុនៃការពិនិត្យ ដោយឲ្យភាគីធ្វើសេចក្តីថ្លែងការណ៍អំពីអង្គហេតុដែលខ្លួនបានជួបប្រទះផ្ទាល់នោះ តាមពាក្យសុំ ឬ ដោយឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់តុលាការ។

គ. កោសលវិច័យ

កោសលវិច័យ គឺជាការពិនិត្យភស្តុតាងដែលតុលាការកំណត់ឲ្យតតិយជន (អ្នកជំនាញខាងកោសលវិច័យ) ដែលមានចំណេះវិជ្ជា និងបទពិសោធន៍ពិសេសឲ្យធ្វើរបាយការណ៍ទៅតាមជំនាញបទពិសោធន៍ដែលខ្លួនបានដឹងតាមចំណេះវិជ្ជារបស់ខ្លួន ឬ ធ្វើរបាយការណ៍អំពីការវិនិច្ឆ័យ ឬយោបល់ដែលបានមកពីការអនុវត្តវិធានតាមបទពិសោធន៍ជំនាញ ចំពោះអង្គហេតុជាក់ស្តែងដែលជាបញ្ហានៅក្នុងបណ្តឹងនោះ។ តុលាការជាអ្នកកំណត់អ្នក ជំនាញខាងធ្វើកោសលវិច័យ ហើយអ្នកជំនាញទាំងនោះ មានករណីកិច្ចត្រូវធ្វើកិច្ចកោសលវិច័យ[19]។ ក្នុងករណីដែលមានហេតុរារាំងដល់សច្ចភាពនៃការធ្វើកោសលវិច័យរបស់អ្នកជំនាញ ភាគីអាចប្តឹងជាត់ចោលអ្នកធ្វើកោសលវិច័យនោះបាន[20]។

ឃ. ភស្តុតាងជាឯកសារ

ជាទូទៅឯកសារដែលចាត់ទុកជាភស្តុតាងបាន លុះត្រាតែឯកសារនោះត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយត្រឹមត្រូវ។ មានន័យថា ឯកសារនោះត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយបុគ្គលជាក់លាក់ដូចដែលបានអះអាងដោយភាគីដែលបានស្នើសុំឲ្យពិនិត្យភស្តុតាងនោះ។

ភស្តុតាងជាឯកសារត្រូវបានចែកចេញជាពីរប្រភេទ គឺ ឯកសាធារណៈ និងឯកសារឯកជន។

---

[18] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៣៩ កថាខណ្ឌទី១

[19] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៤៤ កថាខណ្ឌទី១ និងទី២

[20] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៤៥

១. ឯកសារសាធារណៈ

ឯកសារសាធារណៈ គឺជាឯកសារដែលធ្វើឡើងដោយមន្ត្រីរាជការក្នុងការបំពេញមុខនាទីរបស់ខ្លួនដោយផ្អែកលើសិទ្ធិអំណាចសាធារណៈ ដូចជា សាលក្រម កំណត់ហេតុនៃការទាញហេតុផលដោយផ្ទាល់មាត់ ឯកសារដែលមានសេចក្តីបញ្ជាក់នៃសៀវភៅគោលបញ្ជីដីធ្លី ជាដើម គឺជាឯក-សារសាធារណៈ។ ក្នុងការត្រួតពិនិត្យឯកសារសាធារណៈ តុលាការមិនចាំបាច់ធ្វើការបញ្ជាក់ពីភាពត្រឹមត្រូវនៃការបង្កើតឯកសារនោះទេ[21] ប្រសិនបើឯកសារនោះត្រូវបានធ្វើឡើងដោយមន្ត្រីរាជការដែលមានមុខនាទីតាមទម្រង់ និងខ្លឹមសារនៃឯកសារឲ្យ។

២. ឯកសារឯកជន

ឯកសារឯកជន ជាឯកសារក្រៅពីឯកសារសាធារណៈ។ ឯកសារឯកជន ជាឯកសារបង្កើតឡើងដោយបុគ្គលឯកជន និងបុគ្គលឯកជន ឬ អ្នកតំណាងរបស់បុគ្គលនោះ។ ចំពោះឯកសារឯកជនភាគីត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់អំពីភាពត្រឹមត្រូវក្នុងការបង្កើតឯកសារនោះ ក៏ប៉ុន្តែ ចំពោះឯកសារដែលមានចុះហត្ថលេខាដោយសាមីខ្លួន ឬ អ្នកតំណាង (អ្នកដែលបានធ្វើឯកសារ) នោះត្រូវសន្មតថា ជាឯកសារដែលបានធ្វើដោយត្រឹមត្រូវ [22]។

ហេតុដូច្នេះ ភាគីម្ខាងទៀតដែលធ្វើវិវាទអំពីភាពត្រឹមត្រូវនៃការបង្កើតឯកសារឯកជនបែបនេះចាំបាច់ត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់ថា ឯកសារនោះត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយខុសពីឆន្ទៈរបស់អ្នកដែលបង្កើតឯកសារ។

ង. ការត្រួតពិនិត្យ

ការត្រួតពិនិត្យ គឺជាការពិនិត្យភស្តុតាងដើម្បីទទួលបាននូវធនធានភស្តុតាងដោយការត្រួតពិនិត្យនូវភិនភាគ ឬ បាតុភូតនៃវត្ថុដោយផ្ទាល់ដោយចៅក្រម តាមរយៈវិញ្ញាណទាំងប្រាំរបស់ខ្លួន (ចក្ខុវិញ្ញាណ សោតវិញ្ញាណ កាយវិញ្ញាណ ឃានវិញ្ញាណ ជីវ្ហាវិញ្ញាណ)។ វត្ថុ ឬ មនុស្សដែលជាកម្មវត្ថុនៃការត្រួតពិនិត្យនោះ គេហៅថា វត្ថុដែលត្រូវពិនិត្យ[23]។

ការត្រួតពិនិត្យ មិនមែនជាការពិនិត្យនៅលើខ្លឹមសារដែលមាននៅក្នុងវត្ថុណាមួយប៉ុណ្ណោះទេពោលគឺ ជាការពិនិត្យទៅលើលក្ខណៈ ធាតុ បាតុភូតនៃឯកសារ ដូចជាការពិនិត្យទៅលើលក្ខណៈប្រភេទនៃក្រដាសដែលបានកត់ត្រា ឬ សរសេរ ឬ លក្ខណៈនៃអក្សរ តែពុំមែនជាខ្លឹមសារនៃការសរសេរឡើយ។

[21] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៥៥ កថាខណ្ឌទី២

[22] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៥៥ កថាខណ្ឌទី៤

[23] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៦១

ការបង្ហាញនូវកម្មវត្ថុដែលត្រូវត្រួតពិនិត្យត្រូវយកមកអនុវត្តដូចគ្នាចំពោះការបង្ហាញ ឬ ការផ្ញើមកនូវកម្មវត្ថុដែលត្រូវត្រួតពិនិត្យ។ ក្នុងករណីដែលតតិយជនមិនព្រមធ្វើតាមដីកាបង្គាប់ឲ្យបង្ហាញដូចដែលបានកំណត់នៅក្នុងមាត្រា ១៥២ កថាខណ្ឌទី១ (ដីកាបង្គាប់ឲ្យផ្តល់ឯកសារ ជាអាទិ៍) ដោយគ្មានមូលហេតុត្រឹមត្រូវ តុលាការអាចពិន័យជាប្រាក់ដោយកំណត់ចំនួនមិនលើសពី ពីរលានរៀលដោយដីកាសម្រេចបាន[24]។

ផ្នែកទី២. ប្រភេទនៃបណ្តឹង

ដើម្បីអាចឲ្យតុលាការ ចេញសាលក្រមឆ្លើយតបនឹងការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹងណាមួយបានភាគីដែលដាក់ពាក្យបណ្តឹង និងតុលាការដែលទទួលពាក្យបណ្តឹងត្រូវយល់ដឹងអំពីប្រភេទនៃបណ្តឹងដែលត្រូវបែងចែកទៅតាមបទដ្ឋានផ្សេងៗគ្នា។ យោងតាមក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីជាធរមាន បណ្តឹងក្នុងរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីត្រូវបានបែងចែកជា ៣ (បី) ប្រភេទធំៗគឺៈ បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិក បណ្តឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ និងបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់នូវទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត។

២.១. បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិក

បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិក គឺជាបណ្តឹងមួយដែលទាមទារឲ្យតុលាការចេញសាលក្រមបង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយផ្តល់តាវកាលិកកំណត់មួយ ដោយផ្អែកលើការអះអាងអំពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិទាមទាររបស់ដើមចោទផ្អែកតាមផ្លូវច្បាប់សារធាតុ។

បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកមានពីរប្រភេទគឺៈ ប្រភេទបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលបច្ចុប្បន្ន និងប្រភេទបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត។

២.១.១. បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលបច្ចុប្បន្ន

បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលបច្ចុប្បន្ន សំដៅលើបណ្តឹងដែលធ្វើឡើងដោយដើមចោទ ដោយអះអាងអំពីសិទ្ធិទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកមួយដែលពេលកំណត់នៃការអនុវត្តនោះបានមកដល់ ឬ បានកន្លងផុតហើយ ឬ អាចនិយាយម្យ៉ាងទៀតថា បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលបច្ចុប្បន្ន គឺជាបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកដែលពេលកំណត់ត្រូវអនុវត្តសិទ្ធិទាមទារធ្វើឡើងដោយដើមចោទ បានមកដល់មុនពេលបញ្ចប់ការទាញហេតុផលដោយផ្ទាល់មាត់ក្នុងការវិនិច្ឆ័យទៅលើអង្គហេតុ។

ឧទាហរណ៍ៈ ទាមទារឲ្យតុលាការចេញសាលក្រមបង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយសងប្រាក់កម្ចីដែលដល់ពេលកំណត់ត្រូវសង ឬ កំណត់ពេលត្រូវសងបានកន្លងផុត។

បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលបច្ចុប្បន្នមានច្រើនប្រភេទដូចជាៈ

---

[24] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៦២

ក. ការទាមទារប្រាក់ជាក់លាក់

ករណីទី១៖ ដើមចោទ X ទាមទារឲ្យចុងចម្លើយ Y សងប្រាក់កម្ចីចំនួន ១០.០០០ ដុល្លារ ដោយផ្អែកលើកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគដែលបានបង្កើតឡើងកាលពីថ្ងៃទី០១ ខែ មិនា ឆ្នាំ ២០១៧ ហើយទាមទារឲ្យតុលាការចេញសាលក្រមបង្គាប់ឲ្យ ចុងចម្លើយ Y សងប្រាក់នោះ។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយ Y សងប្រាក់ចំនួន ១០.០០០ ដុល្លារ ឲ្យទៅដើមចោទ X ។

ខ. ការទាមទារឲ្យចាកចេញ និងប្រគល់អចលនវត្ថុជាក់លាក់ (ដី ឬ ផ្ទះ)

ករណីទី២៖ X បានសង់ផ្ទះមួយនៅលើដី (A) ដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់ Y ដោយពុំមានការអនុញ្ញាតពី Y ។ Y ចង់ដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យ X រុះរើផ្ទះចេញពីដីរបស់ខ្លួន។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយ X ចាកចេញ និងប្រគល់ដី (A) ដូចមានចែងក្នុងឧបសម្ព័ន្ធកម្មវត្ថុទៅឲ្យដើមចោទ Y។

គ. ការទាមទារឲ្យប្រគល់ចនវត្ថុកំណត់មួយជាក់លាក់

ករណីទី៣៖ X បានទិញរថយន្តមួយគ្រឿងពី Y ប៉ុន្តែ Y មិនបានប្រគល់រថយន្តនោះមកឲ្យ X នោះទេ។ X ចង់ដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យប្រគល់រថយន្តនោះមកឲ្យខ្លួន។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយ Y ប្រគល់រថយន្តទៅឲ្យដើមចោទ X (ត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់អំពីអត្តសញ្ញាណនៃរថយន្តដូចជា លេខចុះបញ្ជី ពណ៌ ប្រភេទ ឆ្នាំផលិត ស៊េរី ជាដើម)។

ឃ. ការទាមទារឲ្យចុះបញ្ជីផ្ទេរកម្មសិទ្ធិដី

ករណីទី៤៖ X បានទិញដី (A) មួយកន្លែងពី Y នៅថ្ងៃទី ០១ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ប៉ុន្តែ Y មិនបានធ្វើការសហការធ្វើនីតិវិធីចុះបញ្ជីផ្ទេរកម្មសិទ្ធិលើដី (A) នោះទេ។ ដូច្នេះ X ចង់ដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យចុះបញ្ជីផ្ទេរកម្មសិទ្ធិដី។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយ Y ធ្វើនីតិវិធីចុះបញ្ជីផ្ទេរកម្មសិទ្ធិទាំងមូលដែលពាក់ព័ន្ធនឹងដី (A) ដូចមានបញ្ជាក់ក្នុងឧបសម្ព័ន្ធកម្មវត្ថុទៅឲ្យដើមចោទ X ដោយផ្អែកលើកិច្ចសន្យាទិញលក់ដី ដែលបានធ្វើកាលពីថ្ងៃទី០១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១២។

ង. ការទាមទារឲ្យលុបចោលការចុះបញ្ជីផ្ទេរកម្មសិទ្ធិដី

ករណីទី៥៖ X បានលក់ដី (A) មួយកន្លែងទៅឲ្យ Y និងបានផ្ទេរការចុះបញ្ជីកម្មសិទ្ធិដី (A) ទាំងមូលពី X ទៅឲ្យ Y រួចរាល់ហើយ។ តែក្រោយមក X បានលុបចោលកិច្ចសន្យាទិញ លក់ដីចុះថ្ងៃទី០១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ និងដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យលុបចោលការចុះបញ្ជីរបស់ Y។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយ Y ធ្វើនីតិវិធីលុបចោលការចុះបញ្ជីផ្ទេរកម្មសិទ្ធិដី (A) ទៅឲ្យដើមចោទ X ដោយផ្អែកលើមូលហេតុនៃការលុបចោលកិច្ចសន្យាទិញ លក់ដី ចុះថ្ងៃទី០១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២។

២.១.២. បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត

បណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត សំដៅលើបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកដែលដើមចោទបានធ្វើឡើងដោយមានការអះអាងអំពីសិទ្ធិទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកមួយដែលពេលកំណត់ត្រូវអនុវត្តនោះមិនទាន់បានមកដល់នៅឡើយ។ ការទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត គេអាចដាក់ពាក្យបណ្តឹងបានតែក្នុងករណីដែលមានភាពចាំបាច់ក្នុងការទាមទារបែបនេះជាមុនតែប៉ុណ្ណោះ[25]។

ជាធម្មតា ភាពចាំបាច់ត្រូវបានគេទទួលស្គាល់នៅពេលមានមូលហេតុដែលរំពឹងទុកថា កូនបំណុលនឹងមិនអនុវត្តកាតព្វកិច្ចនៅថ្ងៃកំណត់សង ដូចជាករណីដែលកូនបំណុលបានបដិសេធនឹងអត្ថិភាពនៃកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនមុនពេលដល់ថ្ងៃកំណត់សង ឬ ករណីដែលកូនបំណុលមិនបានអនុវត្តកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនមួយផ្នែក មុនពេលដែលផ្នែកផ្សេងទៀតនៃកាតព្វកិច្ចដល់កំណត់សង។ ភាពចាំបាច់ត្រូវទទួលស្គាល់ផងដែរ ក្នុងករណីដែលការខូចខាតរបស់ម្ចាស់បំណុលមិនអាចជួសជុលបាន ប្រសិនបើពុំមានការសងនៅពេលដល់ថ្ងៃកំណត់សងបានមកដល់ ដូចជា: ករណីបង់អាហារកាតព្វកិច្ច ឬ បង់សោហ៊ុយចាំបាច់សម្រាប់ចិញ្ចឹមកូន។

ឧទាហរណ៍៖ ក្នុងពេលស្ថិតក្នុងចំណងអាពាហ៍ពិពាហ៍ X និង Y បានបង្កើតបានកូនស្រីម្នាក់។ ក្រោយមក X និង Y បានលែងលះគ្នា។ Y បានព្រមព្រៀងជាមួយ X បង់ប្រាក់ចំនួន ២៥០ ដុល្លារជារៀងរាល់ចុងខែ ជាសោហ៊ុចាំបាច់ដើម្បីថែរក្សាកូន។ ប៉ុន្តែ ក្រោយមក Y មិនបានបង់ប្រាក់នោះទៀតទេ។ X ចង់ដាក់ពាក្យបណ្តឹងទាមទារសោហ៊ុយចាំបាច់ដើម្បីថែរក្សាកូន ចាប់ពីខែនេះ (ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៧) រហូតដល់ពេលដែលកូនក្លាយជានីតិភាព (ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០២២)។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយ Y បង់ប្រាក់ចំនួន ២៥០ ដុល្លារ នៅរៀងរាល់ចុងខែនីមួយៗចាប់ពីខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៧ រហូតដល់ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០២២ ទៅឲ្យដើមចោទ X ។

២.១.៣. សាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិក

ប្រសិនបើតុលាការទទួលស្គាល់នូវអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិទាមទារតាមរយៈការអះអាងរបស់ដើមចោទ នោះតុលាការត្រូវចេញសាលក្រមបង្គាប់ឲ្យចុងចម្លើយផ្តល់តាវកាលិកដែលមានខ្លឹមសារកំណត់មួយ

[25] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៧៦

ជាក់លាក់ ដូចជា បង់ប្រាក់ ឬ ប្រគល់អចលនវត្ថុ ឬ ហាមឃាត់មិនឲ្យធ្វើសកម្មភាពណាមួយដែលច្បាប់កំណត់ ជាដើម។ សាលក្រមប្រភេទនេះ គេហៅថា "**សាលក្រមបង្គាប់ឲ្យផ្តល់តាវកាលិក**"។

នៅពេលដែលសាលក្រមមានអានុភាពកំណត់ជាស្ថាពរអំពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធទាមទាររបស់ភាគីចំពោះតាវកាលិកនោះ ដែលត្រូវបានគេឲ្យឈ្មោះថា **អាជ្ញាអស់ជំនុំសារធាតុ**[26] ហើយមានអានុភាពអនុវត្ត។ មានន័យថា ដើមចោទអាចសម្រេចនូវសិទ្ធិដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់ដោយសាលក្រមតាមការអនុវត្តដោយបង្ខំដោយផ្អែកលើសាលក្រមនោះ។ ជាធម្មតា លិខិតដែលទទួលស្គាល់នូវអានុភាពអនុវត្តក្នុងអត្ថន័យនេះ គេហៅថា **លិខិតអនុវត្ត**[27] ។

ផ្ទុយទៅវិញ ក្នុងករណីដែលតុលាការមិនទទួលស្គាល់នូវការទាមទាររបស់ដើមចោទទេនោះ តុលាការត្រូវចេញសាលក្រមដែលមានខ្លឹមសារថា "ច្រានចោលការទាមទាររបស់ដើមចោទ" ហើយសាលក្រមប្រភេទនេះ ក៏មាន "អាជ្ញាអស់ជំនុំសារធាតុ" ផងដែរ។ សាលក្រមនេះកំណត់ជាស្ថាពរនូវនត្ថិភាពនៃសិទ្ធិទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកដែលអះអាងដោយដើមចោទ។

ក. ការអនុវត្តសាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលបច្ចុប្បន្ន

ក្នុងករណីភាគីដើមចោទឈ្នះក្តី ភាគីដើមចោទត្រូវយកសាលក្រមបង្គាប់ឲ្យផ្តល់តាវកាលិកដែលមានខ្លឹមសារកំណត់មួយជាក់លាក់ ដូចជា បង្គាប់ឲ្យបង់ប្រាក់ ឬ ប្រគល់អចលនវត្ថុ ឬ ហាមឃាត់មិនឲ្យធ្វើសកម្មភាពណាមួយដែលច្បាប់កំណត់ ជាអាទិ៍ ទៅឲ្យចុងចម្លើយ។ ប្រសិនបើចុងចម្លើយមិនព្រមអនុវត្តតាម នោះនីតិវិធីអនុវត្តដោយបង្ខំនឹងត្រូវបានយកមកអនុវត្ត។

ខ. ការអនុវត្តសាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត

ប្រសិនបើសាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត មានភ្ជាប់ជាមួយនឹងលក្ខខណ្ឌ ឬ ពេលកំណត់មិនពិតប្រាកដ នោះដើមចោទអាចទទួលនូវរូបមន្តអនុវត្ត លុះត្រាតែគាត់បានបញ្ជាក់អំពីការបំពេញនូវលក្ខខណ្ឌ ឬ ការមកដល់នូវកំណត់ពេលមិនពិតប្រាកដនោះ[28]។ ប៉ុន្តែ ប្រសិនបើសាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យផ្តល់តាវកាលិកនាពេលអនាគត មានភ្ជាប់ជាមួយនឹងពេលកំណត់ពិតប្រាកដ នោះដើមចោទអាចទទួលនូវរូបមន្តអនុវត្តបានមុនពេលកំណត់ពិតប្រាកដនោះបានមកដល់ ប៉ុន្តែអាចចាប់ផ្តើមនីតិវិធីនៃការអនុវត្តដោយបង្ខំបានតែនៅក្រោយពេលកំណត់ពិតប្រាកដនោះបានមកដល់[29]។

---

[26] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១៩៤ កថាខណ្ឌទី ២

[27] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៣៥០ កថាខណ្ឌទី ២ ចំណុច ក និង ខ

[28] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៣៥៦ កថាខណ្ឌទី ១

[29] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៣៦១ កថាខណ្ឌទី ១

២.២. បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់

បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ គឺជាបណ្ដឹងមួយប្រភេទដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញសាលក្រមបញ្ជាក់នូវអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដោយផ្អែកលើការអះអាងរបស់ដើមចោទនូវសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តមួយកំណត់ជាក់លាក់នៅក្នុងពាក្យបណ្ដឹង។

បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ដែលមានគោលបំណងអះអាងនូវអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ជាអាទិ៍ ហៅថា "បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ដោយសកម្ម" រីឯបណ្ដឹងដែលអះអាងនូវនត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ហៅថា "បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ដោយអកម្ម"។

ក. បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ដោយសកម្ម

បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ដោយសកម្ម សំដៅលើបណ្ដឹងដែលបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលនៅតែបន្តមានអត្ថិភាពដោយផ្សារភ្ជាប់ជាមួយនឹងសិទ្ធិ ឬទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនោះ។

ឧទាហរណ៍:

ករណីទី១៖ X បានជួលដី (A) មួយកន្លែងពី Y នៅថ្ងៃទី០១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៥ ហើយបានរស់នៅលើដីនោះតាំងពីពេលនោះមក។ ក្រោយមក Y ចង់បណ្ដេញ X ចេញពីដីនោះ និងបានផ្ញើរលិខិតជូនដំណឹងជាច្រើនដងទៅ X ដោយបង្គាប់ឲ្យរើចេញពីដីនោះ។ X ចង់រស់នៅបន្ត និងចង់ដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិជួលរបស់ខ្លួន។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បញ្ជាក់ថា សិទ្ធិជួលដោយផ្អែកលើភតិសន្យាដែលដើមចោទ X (ភតិក:) និងចុងចម្លើយ Y (ភតិបតី) ព្រមព្រៀងគ្នា ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៥ មានអត្ថិភាពលើដី (A)។

ខ. បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ដោយអកម្ម

បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ដោយអកម្ម សំដៅលើបណ្ដឹងដែលបញ្ជាក់អំពីនត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ឬ កាតព្វកិច្ចដែលមិនមានអត្ថិភាពបន្ត។

ឧទាហរណ៍:

ករណីទី២៖ X បានខ្ចីប្រាក់ចំនួន ១០.០០០ ដុល្លារ ពី Y តាមរយៈកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ ចុះថ្ងៃទី ០១ មេសា ឆ្នាំ២០១៥។ X បានសងប្រាក់គ្រប់ចំនួន តែ Y នៅតែទាមទារឲ្យ X សងប្រាក់។ X ចង់ដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់អំពីនត្ថិភាពនៃកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួន។

ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលដើមចោទទាមទារឲ្យតុលាការចេញ៖ បញ្ជាក់ថា កាតព្វកិច្ចបង់ប្រាក់របស់ដើមចោទ X ចំនួន ១០.០០០ ដុល្លារ និងការប្រាក់យឺតយ៉ាវ ទៅឲ្យចុងចម្លើយ Y ដោយផ្អែក

លើកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគរវាងដើមចោទ X និងចុងចម្លើយ Y ចុះថ្ងៃទី០១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៥ មិនមានអត្ថិភាពទេ។

២.២.១. កម្មវត្ថុនៃបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់

ជាគោលការណ៍ កម្មវត្ថុនៃបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់សំដៅតែទៅលើការបញ្ជាក់អំពី "អត្ថិភាព" ឬ "នត្ថិភាព" នៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលមានជាក់ស្ដែងតែប៉ុណ្ណោះ គឺមិនរាប់បញ្ចូលការផ្ដល់តាវកាលិកណាមួយនោះទេ។ បណ្ដឹងប្រភេទនេះ ជាគោលការណ៍ គឺមិនអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើការទាមទារឲ្យបញ្ជាក់នូវអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃអង្គហេតុនោះទេ។ ប៉ុន្តែមានករណីពិសេស គឺអាចមានការអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់នូវភាពត្រឹមត្រូវ ឬ មិនត្រឹមត្រូវនៃឯកសារដែលបញ្ជាក់អំពីទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត។ ភាពត្រឹមត្រូវ ឬ មិនត្រឹមត្រូវនៃឯកសារ សំដៅលើការបង្កើត តើវាបានបង្កើតឡើងដោយផ្អែកលើឆន្ទៈរបស់បុគ្គលដែលបានធ្វើលិខិតពិតមែន ឬ ទេ។ ភាពត្រឹមត្រូវនៃលិខិតនោះ គឺជាអង្គហេតុ ក៏ប៉ុន្តែអាចអនុញ្ញាតពិសេសឲ្យធ្វើបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់អំពីភាពត្រឹមត្រូវ ឬ មិនត្រឹមត្រូវនៃឯកសារដែលបញ្ជាក់អំពីទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនោះ ដោយសារតែ ប្រសិនបើភាពត្រឹមត្រូវ ឬ មិនត្រឹមត្រូវនៃការបង្កើតកិច្ចសន្យា ជាអាទិ៍ ត្រូវបានចូលជាស្ថាពរតាមរយៈសាលក្រមរវាងភាគីនឹងអស់វិវាទ។

ឧបមាថា ដើមចោទដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទៅតុលាការដើម្បីធ្វើការបញ្ជាក់អង្គហេតុថា "X បានសាងសង់អគារ" ឬក៏ បញ្ជាក់ថា "Y បានធ្វើឲ្យខូចខាតរថយន្តរបស់ខ្លួន" នោះបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់របៀបនេះនឹងត្រូវតុលាការលើកចោល ដោយសារមូលហេតុថា ខ្វះផលប្រយោជន៍នៃបណ្ដឹង[30] ពីព្រោះថា ខ្លឹមសារនៃការទាមទាររបស់ដើមចោទ គឺដើម្បីបញ្ជាក់អំពីអង្គហេតុតែប៉ុណ្ណោះ។

បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ គឺគេកម្រិតការទាមទារឲ្យបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិនាពេលបច្ចុប្បន្ន ហើយជាគោលការណ៍គេមិនទទួលស្គាល់ឲ្យធ្វើបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តអតីតកាល ឬ អនាគតកាលឡើយ។ ករណីហាមឃាត់បែបនេះ ដោយហេតុថា ទោះបីជាទំនាក់ទំនងគតិយុត្តក្នុងពេលអតីតកាលត្រូវបានបញ្ជាក់ដោយសាលក្រមដែលបានចូលជាស្ថាពរក៏ដោយ ក៏ស្ថានភាពនៃទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនោះ អាចត្រូវបានផ្លាស់ប្ដូរនាពេលបច្ចុប្បន្ន ឬ ទោះបីជាទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនាពេលអនាគតត្រូវបានបញ្ជាក់ដោយសាលក្រមស្ថាពរក៏ដោយ ក៏ទំនាក់ទំនងនោះអាចនឹងប្រែប្រួលមុនពេលកាលបរិច្ឆេទនាពេលអនាគតនោះមកដល់។ ហេតុដូច្នេះសាលក្រមនេះ មិនអាចដោះស្រាយវិវាទដែលកំពុងកើតមាននាពេលបច្ចុប្បន្នបានឡើយ។

[30] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៧៤

ឧទាហរណ៍៖ X បានលក់រថយន្តរបស់ខ្លួនឲ្យទៅ Y។ ក្រោយមក X បានលុបចោលកិច្ចសន្យាទិញលក់រថយន្តចោល។ Y បានទាមទារឲ្យប្រគល់រថយន្តនោះមកឲ្យខ្លួន ប៉ុន្តែ X បានបដិសេធការអនុវត្តកាតព្វកិច្ចប្រគល់រថយន្ត ដោយមូលហេតុ ការលុបចោលកិច្ចសន្យា។ X បានដាក់ពាក្យបណ្ដឹងដើម្បីបញ្ជាក់អំពីការលុបចោលនៃកិច្ចសន្យា។

បណ្ដឹងខាងលើនេះ គឺពុំបានបង្ហាញពីផលប្រយោជន៍នៃបណ្ដឹងនោះឡើយ ពីព្រោះបណ្ដឹងនេះ គឺជាបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់អំពីទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនាពេលអតីតកាលដែលមិនអាចដោះ-ស្រាយវិវាទរវាង X និង Y បានឡើយ។ ហេតុនេះ ការទាមទារនឹងត្រូវបានច្រានចោល។ មួយវិញទៀត តើនឹងមានអ្វីកើតឡើង ប្រសិនបើបណ្ដឹងខាងលើនេះត្រូវបានទទួលយកដោយមានកំហុសរបស់តុលាការ?

ក្នុងករណីនេះ ប្រសិនបើ X ឈ្នះក្ដី នោះសាលក្រមនឹងកំណត់អំពីការលុបចោលនៃកិច្ចសន្យាដែលសាលក្រមអាចនឹងដោះស្រាយវិវាទខាងលើនេះបាន។ ក៏ប៉ុន្តែ ប្រសិនបើ X ចាញ់ក្ដីវិញ នោះមានន័យថា សេចក្ដីសម្រេចក្នុងសាលក្រមនឹងកំណត់ពីសុពលភាពនៃកិច្ចសន្យាទៅវិញ ប៉ុន្តែពុំបានកំណត់ពីអត្ថិភាពនៃកាតព្វកិច្ចរបស់ X ឡើយ។ ដូច្នេះ ទោះបីជាមានសាលក្រមហើយក៏ដោយ X នៅតែអាចអះអាងថាខ្លួនគ្មានកាតព្វកិច្ចនោះទេ។ X អាចនិយាយថា "**យល់ព្រម ខ្ញុំទទួលស្គាល់ថាកិច្ចសន្យានេះមានសុពលភាព ប៉ុន្តែ កាតព្វកិច្ចរបស់ខ្ញុំត្រូវបានលើកលែង ឬក៏ ផុតរលត់អាជ្ញាយុកាលនៃការរំលត់សិទ្ធិលើបំណុលទៅហើយ**"។ ម្យ៉ាងវិញទៀត X ក៏អាចនឹងធ្វើបណ្ដឹងទីពីរទៅតុលាការដើម្បីបញ្ជាក់អំពីនត្ថិភាពនៃកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនផងដែរ។

បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តអតីតកាល ឬ អនាគតកាលក៏អាចធ្វើបានដែរ ប្រសិនបើមានករណីលើកលែងពិសេសដែលមានភាពចាំបាច់ ហើយសមស្របដើម្បីដោះស្រាយវិវាទតាមផ្លូវច្បាប់ដែលកំពុងកើតមានក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ននេះ។

ដោយហេតុថា បណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់មានគោលបំណងការពារផលប្រយោជន៍របស់គូភាគីក្នុងគោលបំណងដើម្បីដោះស្រាយវិវាទដែលកើតចេញពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តជាក់លាក់ណាមួយ[31]។ ហេតុដូច្នេះហើយ បណ្ដឹងប្រភេទនេះមិនអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើការទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ការបកស្រាយអំពីសុពលភាព ឬ មោឃភាពនៃច្បាប់ណាមួយបានឡើយ។ ដូចជា មិនអនុញ្ញាតឲ្យដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ពីមោឃភាពនៃបញ្ញត្តិនៃព្រះរាជក្រឹត្យណាមួយ ដោយអះអាងថាបញ្ញត្តិនោះមានភាពផ្ទុយនឹងបទបញ្ញត្តិនៃច្បាប់ណាមួយនោះទេ។

[31] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៧៤

២.២.២. សាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់

ប្រសិនបើតុលាការទទួលស្គាល់ថាការទាមតាររបស់ដើមចោទត្រឹមត្រូវ នោះតុលាការត្រូវចេញសាលក្រមដែលមានខ្លឹមសារបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលទាមទារដោយដើមចោទ។ សាលក្រមនេះត្រូវបានគេហៅថា "**សាលក្រមបញ្ជាក់**"។ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនបើតុលាការមិនទទួលស្គាល់នូវភាពត្រឹមត្រូវនៃការទាមទារទេ តុលាការត្រូវចេញសាលក្រមច្រានចោលនូវការទាមទាររបស់ដើមចោទ។ សាលក្រមប្រភេទនេះត្រូវបានគេហៅថា "**សាលក្រមចុងក្រោយ**"។

សាលក្រមបញ្ជាក់មានអានុភាពទៅលើការវិនិច្ឆ័យអំពីសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តណាមួយដែលមាននៅក្នុងខ្លឹមសារនៃសាលក្រមនោះ។ សិទ្ធិជាក់លាក់នេះមិនអាចយកមកវិនិច្ឆ័យម្តងទៀតបានឡើយ ពីព្រោះថា វាជាអាជ្ញាអស់ជំនុំសារធាតុ ហើយមានអានុភាពជាស្ថាពរ។ ចំពោះសាលក្រមដែលធ្វើការច្រានចោលការទាមទារឲ្យបញ្ជាក់ ក៏កើតមាននូវអានុភាពជាអាជ្ញាអស់ជំនុំសារធាតុផងដែរ។

សាលក្រមច្រានចោលការទាមទារក្នុងបណ្តឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់នេះ នឹងមានអានុភាពជាអាជ្ញាអស់ជំនុំសារធាតុចំពោះការវិនិច្ឆ័យថា "កាតព្វកិច្ចដែលដើមចោទបានអះអាងថាពុំមាននោះមានអត្ថិភាព"។ ចំពោះចុងចម្លើយ សាលក្រមនេះគឺជាសាលក្រមបញ្ជាក់ជាស្ថាពរនូវអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិលើបំណុល (សិទ្ធិទាមទារ) ក៏ប៉ុន្តែ នេះក៏ជាសាលក្រមបញ្ជាក់ហើយពុំមានអានុភាពអនុវត្តទេ ហេតុដូចនេះហើយ វាមិនអាចក្លាយទៅជាលិខិតអនុវត្ត[32] ដើម្បីសម្រេចសិទ្ធិលើបំណុលដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់ក្នុងសាលក្រមនោះឡើយ។

៣.៣. បណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត

បណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត គឺជាបណ្តឹងទាមទារឲ្យតុលាការចេញសាលក្រមប្រកាសបង្កើតជាថ្មី ឬ ផ្លាស់ប្តូរ ឬ បញ្ចប់នូវទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដោយផ្អែកលើការអះអាងអំពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិបង្កើត ឬ អំពីមូលហេតុនៃការបង្កើតទំនាក់ទំនងគតិយុត្តជាក់លាក់ដែលជាការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹង។

ឧទាហរណ៍៖ បណ្តឹងលែងលះ។

បណ្តឹងលែងលះ គឺជាបណ្តឹងដែលមានគោលបំណងបញ្ចប់នូវទំនាក់ទំនងអាពាហ៍ពិពាហ៍ដែលជាទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលបានបង្កើតពីមុនមករវាងប្តី និងប្រពន្ធ។

---
[32] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៣៥០ កថាខណ្ឌទី២ ចំណុច ក

ជាគោលការណ៍ ច្បាប់ទទួលស្គាល់នូវការបង្កើតទំនាក់ទំនងគតិយុត្តថ្មីដោយផ្អែកលើឆន្ទៈរបស់ភាគី។ ប៉ុន្តែមានករណីមួយចំនួនដែលការបង្ហាញឆន្ទៈរបស់ភាគី គឺមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ដើម្បីឲ្យអានុភាពនៃការបង្កើតទំនាក់ទំនងគតិយុត្តកើតមានឡើងនោះទេ ដែលចាំបាច់ត្រូវមានការទាមទារទៅតុលាការ ហើយតុលាការចេញសាលក្រមឆ្លើយតបទៅនឹងការទាមទារនោះ។

ឧទាហរណ៍៖ ការបង្កើតសុំកូន។

៣.៣.១. កម្មវត្ថុនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់នូវទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត

ការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹងនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តត្រូវមានការអះអាងអំពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលបានកំណត់មួយ ដូចជា មូលហេតុនៃបណ្តឹងសុំឲ្យជំនុំជម្រះសាជាថ្មីទៅលើសាលក្រមស្ថាពរ ជាដើម។

ទោះបីបណ្តឹងដែលមានគោលបំណងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដូចគ្នាក៏ដោយ តែបើមិនបានអះអាងអំពីសិទ្ធិ និងមូលហេតុនៃការបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តទេនោះ តុលាការក៏គ្មានមូលដ្ឋានតាមផ្លូវច្បាប់ណាមួយដើម្បីយកមកបង្កើតជាទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនោះដែរ។ ដូច្នេះ បណ្តឹងបែបនេះមិនចាត់ចូលជាបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដូចដែលបានរៀបរាប់មកពីខាងដើមនោះទេ។ បណ្តឹងបែបនេះ គេហៅថា "បណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តតាមទម្រង់" ។ ឧទាហរណ៍៖ បណ្តឹងទាមទារឲ្យបែងចែកវត្ថុកម្មសិទ្ធិអវិភាគ[33]។

ម្យ៉ាងវិញទៀត សិទ្ធិបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលត្រូវអះអាងក្នុងបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត មិនមានអានុភាពដោយសារតែការបង្ហាញឆន្ទៈរបស់ភាគីប៉ុណ្ណោះទេ ហេតុនេះហើយ គេអាចហៅថា សិទ្ធិបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលត្រូវអនុវត្តតែតាមផ្លូវតុលាការ។

៣.៣.២. សាលក្រមនៃបណ្តឹងទាមទារឲ្យបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត

ប្រសិនបើតុលាការទទួលស្គាល់តាមការអះអាងរបស់ដើមចោទចំពោះការទាមទារ នោះតុលាការត្រូវចេញសាលក្រមកំណត់នូវទំនាក់ទំនងគតិយុត្តមួយយ៉ាងជាក់លាក់។ សាលក្រមនេះមានអានុភាពប្រតិសកម្ម ឬ មានអានុភាពឆ្ពោះទៅអនាគត។ អានុភាពទាំងនេះ វាអាស្រ័យទៅនឹងការកំណត់ដោយច្បាប់សារធាតុ ឬ តាមច្បាប់នីតិវិធីស្របតាមខ្លឹមសារនៃសាលក្រម។

សាលក្រមបង្កើត ប្តូរ ឬ រំលត់ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តមានអានុភាពប្រតិសកម្មដូចជា សាលក្រមទទួលស្គាល់ឪពុក និងកូន មានអានុភាពប្រតិសកម្ម ហើយសាលក្រមខ្លះមានអានុភាពឆ្ពោះទៅ

[33] ក្រមរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ២១១

អនាគត ដូចជា សាលក្រមលែងលះ សាលក្រមលុបចោលអាពាហ៍ពិពាហ៍ ជាអាទិ៍។ ម្យ៉ាងទៀត ក្នុងករណីដែលតុលាការមិនទទួលស្គាល់តាមការទាមទាររបស់ដើមចោទទេនោះ តុលាការត្រូវចេញសាលក្រមច្រានចោលនូវការទាមទាររបស់ដើមចោទ។ សាលក្រមច្រានចោលបែបនេះមិនមានអានុភាពដើម្បីបង្កើតទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនោះទេ វាមានអានុភាពជាអាជ្ញាអស់ជំនុំសារធាតុរវាងភាគី។

ជំពូកទី២

អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ឬ អង្គហេតុចម្បង

អង្គហេតុចម្បង គឺជាអង្គហេតុមួយដែលដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការបញ្ជាក់អំពី អត្ថិភាព ឬនត្ថិភាពនៃសិទ្ធិដែលគូភាគីបានអះអាងនៅក្នុងការថ្លែងការណ៍របស់ខ្លួន។ ជាទូទៅ អង្គហេតុចម្បងបានដើរនាទីយ៉ាងសំខាន់ដែលអាចឲ្យតុលាការធ្វើការពិចារណាដោយផ្អែកទៅលើភស្តុតាងលើអង្គហេតុនោះ ថាតើអង្គហេតុនោះបានបញ្ជាក់អំពីសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលភាគីបានអះអាងដែរឬទេ ដើម្បីអាចឲ្យតុលាការទទួលស្គាល់នូវអង្គហេតុដែលគូភាគីបានលើកឡើងនោះ[34]។ នៅរាល់ពេលដែលដើមចោទ ឬ ចុងចម្លើយ បានលើកឡើងអំពីអង្គហេតុចម្បង ដែលភាគីណាមួយនឹងត្រូវទទួលបន្ទុកក្នុងការបញ្ជាក់ភស្តុតាងផ្សេងៗដើម្បីបញ្ជាក់ឲ្យកាន់តែច្បាស់លាស់អំពីសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តរបស់ខ្លួន។

ផ្នែកទី១. ទ្រឹស្តី និង ការបែងចែកអង្គហេតុចម្បង

គោលបំណងនៃបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី គឺដើម្បីរក្សាការពារសិទ្ធិដែលចែងដោយច្បាប់សារធាតុ ដូច្នេះកម្មវត្ថុនៃការវិនិច្ឆ័យក្នុងនីតិវិធីបណ្ដឹង គឺជាសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលស្ថិតក្រោមច្បាប់សារធាតុ។ នៅក្នុងបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី តុលាការត្រូវសម្រេចថាតើបណ្ដឹងទាមទារនោះ មាន ឬ គ្មានមូលហេតុត្រឹមត្រូវ។ មានន័យថា ដើមចោទ មាន ឬ គ្មានសិទ្ធិ ហើយសិទ្ធិទាមទាររបស់ដើមចោទ គឺជាចំណុចដែលតុលាការមិនអាចយល់ដឹងផ្ទាល់បានទេ ពីព្រោះសិទ្ធិជាទស្សនវិស័យអរូបីដែលមិនអាចប៉ះ ឬ មើលឃើញដោយភ្នែកបាន។ ហេតុដូច្នេះហើយ ដើម្បីវិនិច្ឆ័យអំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ តុលាការត្រូវវិនិច្ឆ័យអំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃអង្គហេតុដែលកើតមានឡើងនូវសិទ្ធិនោះ ដោយហេតុថា អង្គហេតុគឺជាចំណុចដែលអាចយល់ដឹងអំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពបានដោយភស្តុតាង។

ឧទាហរណ៍៖ X បានដាក់ពាក្យបណ្ដឹងទាមទារឲ្យ Y បញ្ជាក់កម្មសិទ្ធិនៃកង់ដែលគាត់បានកាន់កាប់។ នៅក្នុងបណ្ដឹងទាមទារឲ្យបញ្ជាក់នូវកម្មសិទ្ធិរបស់ X កង់ជាវត្ថុដែលអាចប៉ះបាន ឬ មើលបាន ប៉ុន្តែ កម្មសិទ្ធិនៃកង់ គឺជាទស្សនៈវិស័យអរូបី យើងមិនអាចយល់ដឹងថា អ្នកណាជាកម្មសិទ្ធិករឡើយ។ ប្រសិនបើ X បានទិញកង់នោះនៅផ្សារ ដើម្បីបញ្ជាក់កម្មសិទ្ធិ តុលាការអាចតម្រូវឲ្យកម្មសិទ្ធិករអះអាងនូវអង្គហេតុដែលកើតឡើងនូវសិទ្ធិដូចជា បានទិញនៅពេលណា? បានទិញពីនរណា? ទិញដោយតម្លៃប៉ុន្មាន? ដោយភ្ជាប់មកជាមួយនូវភស្តុតាង ដូចជាកិច្ចសន្យាលក់ទិញ ឬ វិក័យបត្រ ជាអាទ៍។ តាមរយៈភស្តុតាងនេះ តុលាការអាចយល់ដឹងអំពីកិច្ចសន្យាលក់ទិញនោះ និងដឹងថា អ្នកណាជាកម្មសិទ្ធិករនៃកង់នោះ។

[34] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១២៣

អង្គហេតុដូចជា ការបង្កើតកិច្ចសន្យាលក់ ទិញនេះ គឺជាអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការបង្កើតទំនាក់ទំនងតាមផ្លូវច្បាប់ដែលគេហៅថា **អង្គហេតុចម្បង**។ អង្គហេតុចម្បង គឺជាអង្គហេតុដែលបង្កើតឲ្យមាននូវអានុភាពតាមផ្លូវច្បាប់។ អង្គហេតុចម្បង ត្រូវបានបែងចែងជា ៤ (បួន) ប្រភេទ ដូចជា៖ អង្គហេតុនៃការកកើតឡើងនូវសិទ្ធិ អង្គហេតុរាំងសិទ្ធិ អង្គហេតុរំលត់សិទ្ធិ និងអង្គហេតុទប់ស្កាត់ (បដិសេធ) នៃសិទ្ធិ។

១.១. អង្គហេតុនៃការកកើតឡើងនូវសិទ្ធិ

អង្គហេតុនៃការកកើតឡើងនូវសិទ្ធិ សំដៅលើអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការកើតឡើងនូវសិទ្ធិ រវាងទំនងទំនាក់បុគ្គលនៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ឬ សកម្មភាពណាមួយ។

ឧទាហរណ៍៖ X ទាមទារឲ្យ Y បង់តម្លៃនៃកង់ដោយមូលហេតុ X និង Y បានបង្កើតកិច្ចសន្យាទិញលក់ កង់ជាមួយគ្នា (យោងតាមមាត្រា ៥១៥ មាត្រា ៥៥៤ និងមាត្រា៥៥៥ នៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី)។

១.២. អង្គហេតុរាំងសិទ្ធិ

អង្គហេតុរាំងសិទ្ធិ សំដៅលើអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការរាំងសិទ្ធិមិនឲ្យកើតមានដោយសារមានភាពមិនប្រក្រតីណាមួយកើតឡើងនៅក្នុងទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ហើយជាហេតុរាំងមិនឲ្យអនុវត្តសិទ្ធិបាន។

ឧទាហរណ៍៖ កិច្ចសន្យាកើតឡើងដោយវិការៈនៃការបង្ហាញឆន្ទៈ[35] កិច្ចសន្យាផ្ទុយនឹងសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ[36] ជាអាទិ៍ ទោះបីជាកិច្ចសន្យាកើតមានក៏ដោយ ប៉ុន្តែមានអង្គហេតុផ្សេងរាំង ឬ ជាឧបសគ្គមិនឲ្យអានុភាពនោះបន្តបានទៀត។

១.៣. អង្គហេតុរំលត់សិទ្ធិ

អង្គហេតុរំលត់សិទ្ធិ សំដៅលើអង្គហេតុមួយ ដែលសិទ្ធិបានកើតឡើងរួចហើយ ប៉ុន្តែសិទ្ធិនោះត្រូវបានរលត់ទៅវិញដោយមូលហេតុ ឬ សកម្មភាពគតិយុត្តណាមួយ។

ឧទាហរណ៍៖ លោក X បានខ្ចីប្រាក់ពីលោក Y ចំនួន ១០០ ដុល្លារ តាមរយៈកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ។ ហើយ លោក X ត្រូវសងប្រាក់ចំនួន ១០០ ដុល្លារនោះ នៅថ្ងៃទី ០១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ២០១៧។ នៅថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៧ លោក X បានសងប្រាក់ចំនួន ១០០ ដុល្លារឲ្យទៅលោក Y។ ក្នុងករណីនេះ សិទ្ធិលើបំណុលរបស់លោក Y ចំពោះលោក X ត្រូវបានរលត់ដោយសារការសង។ ដូច្នេះ លោក Y មិនអាចទាមទារឲ្យលោក X សងប្រាក់ចំនួន ១០០ ដុល្លារនោះម្តងទៀតបានទេ។

[35] ក្រមរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៣៤៥

[36] ក្រមរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៣៥៤

១.៤. អង្គហេតុទប់ស្កាត់ (បដិសេធ) សិទ្ធិ

អង្គហេតុទប់ស្កាត់សិទ្ធិ សំដៅលើអង្គហេតុដែលសិទ្ធិបានកើតមានហើយ ប៉ុន្តែមិនទាន់អាចអនុវត្តសិទ្ធិនោះបានដោយអង្គហេតុផ្សេង។ អង្គហេតុទប់ស្កាត់សិទ្ធិនេះ គេអាចហៅម្យ៉ាងទៀតថា អង្គហេតុបដិសេធសិទ្ធិ។

ឧទាហរណ៍៖ សិទ្ធិតវ៉ាឲ្យអនុវត្តព្រមគ្នា[37] ទោះបីជាម្ចាស់បំណុលមានសិទ្ធិហើយក៏ដោយ ក៏កូនបំណុលនៅតែអាចបដិសេធសិទ្ធិនោះបាន ដោយទាមទារឲ្យម្ចាស់បំណុលអនុវត្តនូវកាតព្វកិច្ចព្រមពេលជាមួយនឹងខ្លួនបានដែរ។

ផ្នែកទី២. លំហូរនៃការបញ្ជាក់អង្គហេតុ

ដើម្បីអាចឲ្យតុលាការសម្រេចសេចក្ដីទៅតាមការទាមទាររបស់ខ្លួន ភាគីនីមួយៗត្រូវធ្វើនូវសកម្មភាពមួយចំនួននៅក្នុងនីតិវិធីនៃបណ្ដឹងរបស់ខ្លួន ដោយហេតុថា តុលាការនៃរឿងក្ដីរដ្ឋប្បវេណីគឺជាតុលាការអកម្ម។ មានន័យថា តុលាការមិនអាចយកអង្គហេតុណាដែលភាគីមិនបានអះអាងមកធ្វើជាមូលដ្ឋាននៃសាលក្រមបានឡើយ"[38]។

ម្យ៉ាងវិញទៀតតុលាការមិនអាចដឹងថា តើអង្គហេតុណាមួយជាអង្គហេតុពិតប្រាកដ ឬ ជាអង្គហេតុក្លែងក្លាយនោះទេ លុះត្រាតែគូភាគីលើកយកនូវភស្តុតាងមកបញ្ជាក់ឲ្យកាន់តែច្បាស់លាស់អំពីទំនាក់ទំនងរវាងភស្តុតាងទៅនឹងសិទ្ធិ និងផលប្រយោជន៍ចំពោះការទាមទាររបស់ខ្លួន។ ជាទូទៅតុលាការត្រូវទទួលស្គាល់អង្គហេតុដោយផ្អែកលើភស្តុតាងជាមូលដ្ឋាន ប៉ុន្តែតុលាការអាចពិចារណាអំពីស្ថានភាពទាំងមូលដែលបានលើកឡើងនៅពេលធ្វើការទាញហេតុផលដោយផ្ទាល់មាត់បាន។ អង្គហេតុដែលភាគីបានសារភាពនៅចំពោះមុខតុលាការ និងអង្គហេតុដែលតុលាការយល់ឃើញថាមានភាពជាក់ស្ដែង តុលាការអាចទទួលស្គាល់អង្គហេតុនោះបានដោយពុំចាំបាច់ផ្អែកលើភស្តុតាងនោះទេ[39]។

២.២ ការទាមទារ

២.២.១. គោលគំនិតនៃការទាមទារ

គោលគំនិតនៃការទាមទារ គឺជាផ្នែកសន្និដ្ឋាននៃការអះអាងរបស់ដើមចោទនៅក្នុងបណ្ដឹង (ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៧៥ កថាខណ្ឌទី២ ចំណុច ខ)។

[37] ក្រមរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៥៥១ និងមាត្រា ៥៥៨

[38] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៩៥

[39] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា១២៣

នៅក្នុងដំណាក់កាលដំបូងនៅក្នុងនីតិវិធីដែលភាគីត្រូវធ្វើ គឺការទាមទារ ដែលភាគីត្រូវធ្វើការអះអាងអំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាព ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តតាមផ្លូវច្បាប់សារធាតុដែលបានកំណត់។ ក្នុងការសរសេរពាក្យបណ្តឹងទាមទារទៅតុលាការ ភាគីត្រូវសរសេរចំណុចទាំងឡាយដែលខ្លួនចង់ទាមទារ ដើម្បីឲ្យតុលាការចេញសេចក្តីសម្រេចតាមការទាមទាររបស់ខ្លួន ដោយហេតុថា តុលាការអាចចេញសេចក្តីសម្រេចបាន លុះត្រាតែមានបណ្តឹងទាមទារពីគូភាគី។ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនបើភាគីមិនបានបញ្ជាក់ការទាមទារនៅក្នុងពាក្យបណ្តឹងរបស់ខ្លួនទេ បណ្តឹងនោះនឹងមានលក្ខណៈមិនគ្រប់គ្រាន់ដែលគ្មានផលប្រយោជន៍នៃបណ្តឹង ហើយជាហេតុដែលនាំឲ្យតុលាការលើកពាក្យបណ្តឹងចោលដោយមិនចាំបាច់ឆ្លងកាត់នីតិវិធីទាញហេតុផលដោយផ្ទាល់មាត់បាន។ ហេតុនេះហើយ ការទាមទារគឺជាចំណុចដ៏សំខាន់ដែលភាគីចាំបាច់ត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់នៅក្នុងបណ្តឹង។

២.២.២. កម្មវត្ថុនៃបណ្តឹង

កម្មវត្ថុនៃបណ្តឹង គឺជាសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តកំណត់មួយដែលជាខ្លឹមសារនៃការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹង (ការអះអាងរបស់ដើមចោទ)។

ឧទាហរណ៍៖ សិទ្ធិទាមទារឲ្យបង់ថ្លៃលក់ទិញ ដោយផ្អែកលើកិច្ចសន្យាលក់ទិញមួយ។

ជាទូទៅ បណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមានគោលបំណងដោះស្រាយនូវរាល់វិវាទផ្នែករដ្ឋប្បវេណីដោយផ្អែកលើច្បាប់ទាក់ទងនៅនឹងសិទ្ធិរបស់បុគ្គលឯកជន។ ហេតុដូចនេះ វិវាទទាំងឡាយណាដែលមិនមែនជាកម្មវត្ថុនៃវិវាទតាមផ្លូវឯកជនជាក់ស្តែងទេនោះ តុលាការពុំអាចដោះស្រាយដោយសាលក្រមបានឡើយ ដូចជា វិវាទទាក់ទងនឹងការបកស្រាយទ្រឹស្តី ឬ ច្បាប់ណាមួយ ជាអាទិ៍។

២.២.៣. មូលហេតុនៃការទាមទារ

គ្រប់ការទាមទារទាំងអស់ សុទ្ធតែមានមូលហេតុគតិយុត្តដែលផ្សាភ្ជាប់គ្នារវាងសិទ្ធិនិងកាតព្វកិច្ច។ ឧទាហរណ៍៖ ករណីកិច្ចរបស់ភាគីអ្នកលក់ និងភាគីអ្នកទិញ ដែលមានចែងក្នុងបញ្ញត្តិមាត្រា ៥១៥ នៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី " អ្នកមានករណីកិច្ចផ្ទេរកម្មសិទ្ធិ និងសិទ្ធិផ្សេងទៀតលើទ្រព្យសម្បត្តិឲ្យទៅភាគីម្ខាងទៀត ហៅថា អ្នកទិញ ហើយអ្នកទិញមានករណីកិច្ចត្រូវចេញថ្លៃជាប្រាក់ឲ្យអ្នកលក់"។ ករណីនេះ ប្រសិនបើភាគីអ្នកលក់បានផ្ទេរកម្មសិទ្ធិ និងសិទ្ធិផ្សេងដែលមានលើវត្ថុហើយនោះ ភាគីអ្នកទិញត្រូវប្រគល់ប្រាក់ដែលជាតម្លៃតបមកឲ្យភាគីអ្នកលក់វិញ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនបើភាគីអ្នកទិញមិនបានប្រគល់ប្រាក់មកឲ្យភាគីអ្នកលក់ទេនោះ ភាគីអ្នកលក់មានសិទ្ធិទាមទារឲ្យបង់តម្លៃតបនៃវត្ថុបានដោយផ្អែកលើសិទ្ធិលើបំណុលដោយផ្អែកលើកិច្ចសន្យាលក់ ទិញនោះ។ ករណីនេះអនុវត្តដូចគ្នាផងដែរប្រសិនបើភាគីអ្នកលក់មិនអនុវត្តករណីកិច្ចរបស់ខ្លួន។

ក្នុងករណីដែលដើមចោទធ្វើការទាមទារ ហើយចុងចម្លើយទទួលស្គាល់ការទាមទារនោះ តុលាការនឹងកត់ត្រានៅក្នុងកំណត់ហេតុស្តីពីការសះជា។ កំណត់ហេតុស្តីពីការសះជានេះមានអានុភាពដូចគ្នាទៅនឹងសាលក្រមស្ថាពរ[40]។

កំណត់ហេតុស្តីពីការសះជា សំដៅលើលិខិតដែលកត់ត្រាអំពីលទ្ធផលនៃការផ្សះផ្សាដែលភាគីបានព្រមព្រៀងគ្នា និងនាំឲ្យរឿងក្តីត្រូវបានបញ្ចប់ ហើយវាមានអានុភាពដូចគ្នានឹងសាលក្រមស្ថាពរដែរ។ ករណីដែលដើមចោទទាមទារ ហើយចុងចម្លើយមិនទទួលស្គាល់ការទាមទារនោះ តុលាការនឹងឲ្យដើមចោទធ្វើការអះអាងអំពីអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ បន្ទាប់មកភាគីទាំងសងខាងត្រូវទទួលបន្ទុកក្នុងការស្វែងរកភស្តុតាងដើម្បីបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាព ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តផ្សេងទៀតចំពោះអង្គហេតុដែលបានលើកឡើង។

ការទទួលស្គាល់ ឬ មិនទទួលស្គាល់នូវអង្គហេតុរបស់ចុងចម្លើយ អាចធ្វើឡើងបានតាម ៤ របៀបៈ

ការទទួលស្គាល់នូវការទាមទារ គឺជាការបង្ហាញឆន្ទៈទទួលស្គាល់ទាំងស្រុងនូវការទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹងដោយចុងចម្លើយ។ តាមរយៈការទទួលស្គាល់នេះ បណ្តឹងអាចត្រូវបានបញ្ចប់ហើយត្រូវសរសេរក្នុងកំណត់ហេតុថា បានទទួលស្គាល់នូវការទាមទារ ហើយកំណត់ហេតុនេះមានអានុភាពដូចគ្នានឹងសាលក្រមស្ថាពរ[41] ។

ក. ការសារភាព

ការសារភាព[42] គឺជាការបង្ហាញឆន្ទៈទទួលស្គាល់នូវអង្គហេតុចម្បងដែលអះអាងដោយភាគីម្ខាងទៀត។ តាមរយៈការទទួលស្គាលនេះ ភាគីមិនចាំបាច់ធ្វើការបញ្ជាក់ភស្តុតាងអំពីអង្គហេតុចម្បងនោះទេ ប៉ុន្តែក៏ពុំមានអានុភាពបញ្ចប់បណ្តឹងនោះដែរ។ ការសារភាពតាមផ្លូវតុលាការមានអានុភាពពីរ គឺអានុភាពចំពោះតុលាការ និងអានុភាពចំពោះភាគី។

១. អានុភាពចំពោះតុលាការៈ ការសារភាពតាមផ្លូវតុលាការ មានអានុភាពចងតុលាការ ហើយធ្វើឲ្យតុលាការបាត់បង់សិទ្ធិវិនិច្ឆ័យដោយផ្អែកលើភស្តុតាង។

២. អានុភាពចំពោះភាគីៈ ការសារភាពតាមផ្លូវតុលាការ មានអានុភាពចងភាគីដែលបានសារភាព ពោលគឺមិនអានុញ្ញាតឲ្យភាគីនោះដកការសារភាព ហើយធ្វើការអះអាងផ្ទុយពីការសារភាពលើកមុនបានឡើយ។ ការហាមដូចនេះធ្វើឡើងដើម្បីជៀសវាងនូវភាពច្របូកច្របល់ក្នុងនីតិវិធីដែល

[40] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ២២២

[41] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ២២២

[42] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១២៣ កថាខណ្ឌទី២

នាំឲ្យមានការយឺតយ៉ាវដល់ការវិនិច្ឆ័យបណ្តឹង និងធ្វើឲ្យមានការខូចខាតដល់ផលប្រយោជន៍របស់ភាគីម្ខាងទៀត។ ប៉ុន្តែទោះបីជាយ៉ាងនេះក្តី ក៏មានករណីពិសេសដែលច្បាប់ទទួលស្គាល់ឲ្យដកការសារភាពវិញបាន ក្នុងគោលបំណងការពារនូវសមធម៌ និងសច្ចៈភាព គឺអនុញ្ញាតតែការដកការសារភាពទាំងឡាយដែលមិនមានការតវ៉ាពីភាគីម្ខាងទៀត ការសារភាពដោយ ការភ័ន្តច្រឡំ ដែលផ្ទុយនឹងការពិត ឬ ការសារភាពបណ្តាលមកពីសកម្មភាពបទល្មើសរបស់ជនដទៃ[43]។

ខ. ការមិនទទួលស្គាល់ ឬ បដិសេធ

ការមិនទទួលស្គាល់ ឬ ការបដិសេធ[44] គឺជាការបង្ហាញឆន្ទៈ មិនទទួលស្គាល់ ឬ បដិសេធអង្គហេតុ ឬ ភស្តុតាងដែលអះអាងដោយភាគីម្ខាងទៀត។ ការមិនទទួលស្គាល់ ឬ បដិសេធនេះ ភាគីត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់ភស្តុតាង (លើកលែងអង្គហេតុជាក់ស្តែង)។

គ. មិនដឹង

ពាក្យថាមិនដឹង[45] គឺជាការបង្ហាញឆន្ទៈដោយប្រាប់ថា ខ្លួនមិនបានដឹងអំពីអង្គហេតុដែលអះអាងដោយភាគីម្ខាងទៀត។ ភាគីដែលបានបង្ហាញឆន្ទៈមិនដឹង ត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់ដោយភស្តុតាង។

ឃ. នៅស្ងៀមមិនបង្ហាញឆន្ទៈ

ការនៅស្ងៀមមិនបង្ហាញឆន្ទៈ[46] ក្នុងករណីដែលភាគីមិនបានបង្ហាញច្បាស់លាស់នូវឆន្ទៈតវ៉ាអំពីអង្គហេតុដែលអះអាងដោយភាគីម្ខាងទៀតក្នុងនីតិវិធីត្រៀមសម្រាប់ការទាញហេតុផល ឬ នីតិវិធីទាញហេតុផលដោយផ្ទាល់មាត់ទេ ភាគីនោះត្រូវចាត់ទុកថា បានសារភាពអំពីអង្គហេតុនោះ។ ភាគីមិនចាំបាច់ធ្វើការបញ្ជាក់ដោយភស្តុតាងទេ ប៉ុន្តែ បើសិនមើលទៅតាមសភាពនៃការជំនុំជម្រះទៅយើងឃើញថា អង្គហេតុនោះមានវិវាទចាំបាច់ត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់ដោយភស្តុតាង។

ទោះបីជាមានការទទួលស្គាល់នូវមូលហេតុនៃការទាមទារទាំងអស់ក៏ដោយ ប៉ុន្តែបើមានការអះអាងដែលអាចបដិសេធនូវកំណើតសិទ្ធិ គឺជាការតវ៉ា។

ការតវ៉ា គឺជាអង្គហេតុដែលអះអាងដោយចុងចម្លើយដើម្បីបង្កើតជាឧបសគ្គនៃការកកើតនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ឬ រំលត់សិទ្ធិដែលកើតឡើងម្តងហើយ ឬ រាំងនូវការអនុវត្តសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ដែលអះអាងដោយដើមចោទ។

ឧទាហរណ៍៖ ខ្ញុំបានទិញមែន ប៉ុន្តែត្រូវបានគេបោក ដូច្នេះ សូមលុបចោលកិច្ចសន្យាវិញ។ ការអះអាងបែបនេះជាការតវ៉ា។

---

[43] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១២៣ កថាខណ្ឌទី ៣

[44] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១២៣ កថាខណ្ឌទី១

[45] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៩៦ កថាខណ្ឌទី២

[46] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ៩៦ កថាខណ្ឌទី១

ការតវ៉ា ត្រូវបានបែងចែកជា បួន ប្រភេទ៖

១. ការតវ៉ាអំពីកំណើតនៃសិទ្ធិ

២. ការតវ៉ាអំពីឧបសគ្គនៃសិទ្ធិ

ឧទាហរណ៍៖ ការលុបចោលដោយសារការភ័ន្តច្រឡំ (មាត្រា ៣៤៦ កថាខណ្ឌទី១ នៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី)។

៣. ការតវ៉ាអំពីការរលត់នៃសិទ្ធិ

ឧទាហរណ៍៖ ការសង (មាត្រា ៤៣៣ ចំណុច ក នៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី) អាជ្ញាយុកាលនៃការរំលត់សិទ្ធិ (មាត្រា ៤៨០ ទៅ នៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី)។

៤. ការតវ៉ាអំពីការរារាំងសិទ្ធិ

ឧទាហរណ៍៖ ការតវ៉ាឲ្យអនុវត្តព្រមគ្នា(មាត្រា ៥៥១ កថាខណ្ឌទី១ នៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី)។

២.៣ ការអះអាង

២.៣.១. គោលគំនិតនៃការអះអាង

ការអះអាងរបស់ភាគី គឺជាសកម្មភាពបង្ហាញចំពោះតុលាការនូវអង្គហេតុដែលជាមូលដ្ឋាននៃអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលទាមទារតាមផ្លូវបណ្តឹង។ ជាគោលការណ៍ ការអះអាងរបស់ភាគី គេមិនចាត់ទុកថាជា ភស្តុតាងនោះទេ។

ការអះអាងរបស់ភាគីចុងចម្លើយ គឺជាការលើកឡើងនូវបញ្ហាតាមផ្លូវច្បាប់បញ្ជាក់អំពីនត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ។ ដូចនេះ ដើម្បីប្រឆាំងតបនឹងដើមចោទ ចុងចម្លើយអាចមិនទទួលស្គាល់អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ឬក៏អាចអះអាងតវ៉ាចំពោះដើមចោទបាន។

ចំណែកឯការអះអាងរបស់ភាគីដើមចោទវិញ គឺជាការលើកឡើងនូវបញ្ហាតាមផ្លូវច្បាប់ដើម្បីបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាពនៃសិទ្ធិ។

២.៣.២. មូលហេតុដែលអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើការអះអាង

មុននឹងឈានដល់ការសម្រេចសេចក្តីតុលាការ ត្រូវពិចារណាទៅលើអង្គហេតុដែលគូភាគីបានលើកឡើង តាមរយៈការបង្ហាញភស្តុតាងជាមួយនឹងការអះអាងដែលគូភាគីត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាព ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តនៃសិទ្ធិ។ តុលាការអាចសម្រេចទៅលើចំណុចណាដែលគូភាគីបានទាមទារប៉ុណ្ណោះ ម្យ៉ាងវិញទៀត បើទោះបីជាមានអង្គហេតុជាក់ស្តែងដែលមានផលប្រយោជន៍សម្រាប់ភាគីក៏ដោយ តែបើភាគីមិនបានអះអាងទេ តុលាការមិនអាចពិនិត្យនូវអង្គហេតុ

នោះដើម្បីចេញសាលក្រមបានឡើយ។ ការណ៍នេះហើយ ធ្វើឲ្យភាគីរងនូវការខូចប្រយោជន៍ដោយសារតែតុលាការមិនអាចទទួលស្គាល់នូវអានុភាពគតិយុត្ត ដែលមានប្រយោជន៍សម្រាប់ភាគីនោះ (ដូចជាការកកើត ឬ ការរលត់នៃសិទ្ធិជាអាទិ៍)។ ដោយហេតុនេះហើយ ភាគីត្រូវទទួលខុសត្រូវធ្វើការអះអាងនូវអង្គហេតុដែលមានផលប្រយោជន៍ដល់ខ្លួន ប្រសិនខ្លួនចង់ឈ្នះក្តី ហើយការទទួលខុសត្រូវនេះ គេហៅថា "ការទទួលខុសត្រូវក្នុងការអះអាង"។

ឧទាហរណ៍៖ បើទោះបីជាមានអង្គហេតុថា ចុងចម្លើយបានសងប្រាក់កម្ចីនោះរួចហើយក៏ដោយ តែបើចុងចម្លើយមិនបានអះអាងទេ តុលាការមិនអាចយកអង្គហេតុនោះមកពិចារណាបានឡើយ ដោយហេតុនេះតុលាការមិនអាចទទួលស្គាល់ថា កាតព្វកិច្ចរបស់ចុងចម្លើយបានរលត់ដោយការសងនោះបានទេ។ ទោះបីជាតាមរយៈចម្លើយរបស់សាក្សីធ្វើឲ្យតុលាការគិតថា ចុងចម្លើយបានសងបំណុលនោះរួចក៏ដោយ តែប្រសិនបើភាគីមិនបានអះអាងអំពីអង្គហេតុនេះទេ តុលាការមិនអាចយកការគិតឃើញរបស់ខ្លួននេះមកធ្វើជាមូលដ្ឋានក្នុងការសម្រេចសេចក្តីលើអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាព ឬទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលអះអាងដោយដើមចោទបានឡើយ ក្នុងករណីនេះតុលាការត្រូវអនុវត្តសិទ្ធិបំភ្លឺ ។

ជាងនេះទៅទៀត ដើម្បីឲ្យតុលាការទទួលស្គាល់នូវការទាមទារតាមរយៈការអះអាង ភាគីត្រូវលើកឡើងអំពីអង្គហេតុចម្បង ជាពិសេស គឺហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ដែលជាប្រភេទនៃអង្គហេតុចម្បង។ ក្នុងករណីដែលដើមចោទមិនអាចអះអាងអង្គហេតុអំពីកំណើតនៃសិទ្ធិបានគ្រប់គ្រាន់នោះទេ តុលាការនឹងច្រានចោលការទាមទាររបស់ដើមចោទ។ ក្នុងករណីដែលចុងចម្លើយមិនយល់ព្រមនឹងការទាមទាររបស់ដើមចោទ ចុងចម្លើយអាចមិនទទួលស្គាល់អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទាររបស់ដើមចោទ ឬក៏អាចលើកឡើងនូវអង្គហេតុតវ៉ាបាន។ អង្គហេតុតវ៉ាជាប្រភេទនៃអង្គហេតុចម្បង រួមមាន: អង្គហេតុរារាំងការកកើតសិទ្ធិ អង្គហេតុរលត់សិទ្ធិ និង អង្គហេតុទប់ស្កាត់ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិ។

២.៣.៣. ដំណាក់កាលនៃការអះអាង

នៅក្នុងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី គេទទួលស្គាល់គោលការណ៍នៃការទាញហេតុផលដោយផ្ទាល់មាត់ដើម្បីធ្វើជាមូលដ្ឋានសម្រប់ឲ្យតុលាការចេញសេចក្តីសម្រេចជាសាលក្រម។ ដូចនេះ អង្គហេតុចម្បងដែលអាចធ្វើជាមូលដ្ឋាននៃសាលក្រម គឺជាអង្គហេតុដែលភាគីអះអាងនៅក្នុងនីតិវិធីទាញ

ហេតុផល ឬ នីតិវិធីត្រៀមតែប៉ុណ្ណោះ ហើយប្រសិនបើភាគីមិនអះអាងអង្គហេតុនោះទេ តុលាការមិនអាចយកអង្គហេតុនោះមកធ្វើជាមូលដ្ឋានដើម្បីចេញសាលក្រមបានឡើយ។

២.៤ ការបញ្ជាក់ (ភស្តុតាង និង អង្គហេតុ)

២.៤.១. អត្ថន័យ និងភាពចាំបាច់ក្នុងការទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់

គ្រប់អង្គហេតុ និងភស្តុតាងសុទ្ធតែមានអ្នកទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់។ មានន័យថា ភាគីត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់អង្គហេតុដោយភស្តុតាង ឬ បង្ហាញថា ភស្តុតាងមួយជាភស្តុតាងពិតប្រាកដ ភាគីត្រូវបញ្ជាក់បង្ហាញអំពីអង្គហេតុពិតណាមួយដែលមានភាពទាក់ទងជាមួយនឹងភស្តុតាងនោះ។

ឧទាហរណ៍៖ ក្នុងករណីដែលដើមចោទទាមទារឲ្យចុងចម្លើយសងប្រាក់កម្ចីផ្អែកលើកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ ដើមចោទត្រូវអះអាងអំពីការព្រមព្រៀងសង ការប្រគល់ប្រាក់ដោយផ្អែកលើការព្រមព្រៀងនោះ និងពេលកំណត់សងបានមកដល់។ ប្រសិនបើដើមចោទមិនអាចបញ្ជាក់នូវអង្គហេតុណាមួយក្នុងចំណោមអង្គហេតុទាំងបីខាងលើនេះ ដោយបង្ហាញអំពីភស្តុតាងមួយចំនួនដូចជា លិខិតបង្កើតកិច្ចសន្យាខ្ចីបរិភោគ ឬ សាក្សីដែលបានចូលរួមក្នុងការបង្កើតកិច្ចសន្យានោះទេ តុលាការមិនអាចទទួលស្គាល់នូវការកើតឡើងនូវសិទ្ធិទាមទារឲ្យសងប្រាក់កម្ចីនោះបានទេ។

ហេតុដូចនេះហើយ ភាគីដែលបានអះអាងអំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃអង្គហេតុដែលជាការកកើតឡើងនៃសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត ចាំបាច់ត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់អង្គហេតុនោះដោយភស្តុតាងដើម្បីធ្វើឲ្យតុលាការអាចយល់ដឹងអំពីអត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃអង្គហេតុ ដើម្បីឈានទៅដល់ការចេញនូវសេចក្តីមសម្រេច ក្នុងការបញ្ចប់នូវវិវាទដែលបានកើតឡើងនោះ។

២.៤.២. វិធីបញ្ជាក់ភស្តុតាងនៃអង្គហេតុ

ដើម្បីធ្វើការបញ្ជាក់ភស្តុតាងនៃអង្គហេតុ គេមានវិធីពីរយ៉ាង។ វិធីទីមួយ គឺការទទួលស្គាល់ដោយផ្ទាល់នូវអង្គហេតុ វិធីទីពីរ គឺការទទួលស្គាល់នូវអង្គហេតុប្រយោលតាមរយៈភស្តុតាងប្រយោល។ បើសិនជាមានកង្វះខាតនូវភស្តុតាងផ្ទាល់ដើម្បីបញ្ជាក់អង្គហេតុចម្បង ដើមចោទគប្បីសរសេរក្នុងពាក្យបណ្តឹងនូវអង្គហេតុប្រយោលឲ្យបានច្រើន។ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនបើមានភស្តុតាងច្បាស់លាស់ហើយ គេមិនចាំបាច់សរសេរអង្គហេតុប្រោលក៏បានដែរ។

ឧទាហរណ៍៖ ដើម្បីបញ្ជាក់ពីអង្គហេតុចម្បង " X បានឲ្យប្រាក់ Y ខ្ចីចំនួន ១ ០០០ ដុល្លារ " ដើមចោទអាចអះអាងនូវអង្គហេតុប្រយោល ដូចតទៅ៖ "X បានមកដកប្រាក់នៅធនាគារចំនួន ១ ០០០ ដុល្លារ មុនពេលឲ្យប្រាក់ទៅ Y ខ្ចី ហើយ Y បានទិញម៉ូតូមួយគ្រឿងក្នុងតម្លៃប្រហែល ១ ០០០ ដុល្លារ ក្រោយពេលឲ្យខ្ចីប្រាក់។

ការបញ្ជាក់ភស្តុតាង ត្រូវធ្វើនៅដំណាក់កាលទាញហេតុផលដោយផ្ទាល់មាត់តាមរយៈការស្នើរសុំរបស់ភាគី[47] បន្ទាប់មក តុលាការធ្វើការសម្រេចថាទទួលយកសំណើរ ឬ មិនទទួលយក ឬ ករណីប្រសិនបើមានភាពចាំបាច់ តុលាការអាចធ្វើការពិនិត្យភស្តុតាងតាមឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់ខ្លួន[48]។

២.៤.៣. ការបែងចែកការទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់

គោលការណ៍នៃក្រមនីតិរដ្ឋប្បវេណីបានចែងថា អ្នកដែលទទួលផលប្រយោជន៍ពីការកកើតឡើងនូវទំនាក់ទំនងគតិយុត្តមានករណីកិច្ចត្រូវទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់។ ចំពោះអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការកើតឡើងនូវសិទ្ធិ ភាគីដែលបានលើកឡើងពីអង្គហេតុនេះ ជាអ្នកទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់។ ក៏ដូចគ្នាដែរ ចំពោះអង្គហេតុរារាំង ឬ រំលត់សិទ្ធិ ឬ ទប់ស្កាត់ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិ ភាគីដែលបានលើកឡើងនូវអង្គហេតុទាំងនេះ ត្រូវទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់។

ដើម្បីចេញសាលក្រម តុលាការត្រូវពិចារណាទៅលើអង្គហេតុដែលកើតមានដើម្បីផ្ទៀងផ្ទាត់នឹងច្បាប់។ អង្គហេតុត្រូវបានទទួលស្គាល់ដោយតុលាការ តាមរយៈការសារភាព ឬ តុលាការអាចទទួលស្គាល់អង្គហេតុដែលមានវិវាទតាមរយៈភស្តុតាង ដែលភាគីទទួលខុសត្រូវក្នុងការបញ្ជាក់តាមរយៈការស្នើរសុំឲ្យពិនិត្យ។ បើទោះបីជា តុលាការពិនិត្យមើលភស្តុតាងរួចហើយក៏ដោយ បើសិនជាតុលាការមិនអាចយល់ដឹងបានថា អង្គហេតុនោះពិតជាមាននោះទេ តុលាការនឹងសន្មត់ថាអង្គហេតុនោះអត់មាន។ ដូច្នេះ វាមានសារសំខាន់ណាស់ដែលភាគីត្រូវធ្វើការបញ្ជាក់អង្គហេតុឲ្យកាន់តែច្បាស់ថែមទៀត ដើម្បីអាចឲ្យតុលាការទទួលស្គាល់អង្គហេតុ និងអាចសម្រេចតាមការទាមទាររបស់ភាគីណាមួយនោះ។

[47] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១២៥

[48] ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី មាត្រា ១២៤ កថាខណ្ឌទី២

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

បន្ទាប់ពីបានសិក្សាស្រាវជ្រាវ និងបកស្រាយលើប្រធានបទស្តីពី "**អង្គហេតុចម្បង និងការសរសេរពាក្យបណ្តឹង**" អស់រយៈពេលមួយរយៈកន្លងមក យើងអាចធ្វើការសន្និដ្ឋានដូចតទៅៈ ជាការពិតណាស់ ដើម្បីរៀបចំនូវចំណុចវិវាទប្រព្រឹត្តទៅដោយរលូន ភាគីក្នុងរឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីត្រូវស្វែងយល់ជាចាំបាច់អំពីអង្គហេតុវិវាទជាមុនសិន ដើម្បីងាយស្រួលនឹងរៀបចំសរសេរក្នុងពាក្យបណ្តឹងដាក់ជូនតុលាការ។ ប្រសិនបើយើងធ្វើការបែងចែងឲ្យបានច្បាស់រវាងប្រភេទនៃអង្គហេតុជាមួយនឹងប្រភេទបណ្តឹងដែលមានចែងក្នុងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី នោះយើងនឹងងាយស្រួលក្នុងការសរសេរពាក្យបណ្តឹងបានច្បាស់លាស់ ចំនូវចំណុចវិវាទ និងបង្កភាពងាយស្រួលដល់តុលាការដំណើរការរឿងក្តី និងឈានទៅដល់ការសម្រេចសេចក្តី។

តាមរយៈប្រធានបទខាងលើ អង្គហេតុចម្បងត្រូវបានគេចាត់ទុកជាអង្គហេតុមួយដែលដើរតួនាទីយ៉ាងសំខាន់ក្នុងការបញ្ជាក់អំពី អត្ថិភាព ឬ នត្ថិភាពនៃសិទ្ធិដែលគូភាគីបានអះអាងនៅក្នុងការថ្លែងការណ៍របស់ខ្លួន។ ដើម្បីអាចឲ្យតុលាការទទួលស្គាល់នូវអង្គហេតុដែលភាគីបានលើកឡើង តុលាការត្រូវធ្វើការពិចារណាដោយផ្អែកទៅលើភស្តុតាងនៃអង្គហេតុនោះ ថាតើអង្គហេតុនោះបានបញ្ជាក់អំពីសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលភាគីបានអះអាងដែរឬទេ។ អង្គហេតុចម្បងត្រូវបានបែងចែកជា ៤ (បួន) ប្រភេទ ទៅតាមស្តង់ដារនៃបញ្ញត្តិច្បាប់សារធាតុ ទៅតាមមុខងារនៃអានុភាពគតិយុត្ត ដូចជាៈ អង្គហេតុនៃកំណើតសិទ្ធិ (បទបញ្ញត្តិចែងអំពីលក្ខខណ្ឌនៃកំណើតសិទ្ធិ ឬ ទំនាក់ទំនងគតិយុត្ត) អង្គហេតុនៃឧបសគ្គសិទ្ធិ (បទបញ្ញត្តិចែងអំពីឧបសគ្គនៃសិទ្ធិ) អង្គហេតុរំលត់សិទ្ធិ (បទបញ្ញត្តិចែងអំពីលក្ខខណ្ឌនៃការរលត់សិទ្ធិដែលបានកើតឡើង) និងអង្គហេតុរាំងសិទ្ធិ (បទបញ្ញត្តិចែងអំពីការរារាំងការអនុវត្តសិទ្ធិមួយរយៈពេល)។ បន្ទាប់ពីបានស្វែងយល់អំពីអង្គហេតុចម្បងរួចហើយ ភាគីត្រូវយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើទម្រង់បែបបទនៃការសរសេរពាក្យបណ្តឹងវិញម្តង។ ទម្រង់នៃពាក្យបណ្តឹងមានចែងក្នុងមាត្រា ៧៥ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី។ នៅក្នុងពាក្យបណ្តឹង ភាគី ឬ អ្នកតំណាងដោយអាណត្តិ ត្រូវសរសេរឲ្យបានច្បាស់លាស់នូវអត្តសញ្ញាណ និងអាសយដ្ឋានរបស់គូភាគី (ទាំងភាគីដើមចោទ និងចុងចម្លើយ) និងអត្តសញ្ញាណ អាសយដ្ឋានរបស់អ្នកតំណាង (បើមាន)។ ភាគីត្រូវសរសេរអំពីចំណុចដែលខ្លួនចង់ទាមទារឲ្យតុលាការចេញ មានន័យថាខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលទាមទារឲ្យតុលាការចេញឲ្យបានច្បាស់លាស់ ពីព្រោះ តុលាការចេញសេចក្តី

សម្រេចដោយផ្អែកទៅលើការទាមទាររបស់ភាគីប៉ុណ្ណោះ វៀលែងតែ មានករណីពិសេសដែលចែងដោយក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ឬ បទបញ្ញត្តិផ្សេងទៀត។ ហើយចំណុចមួយទៀតដែលភាគីត្រូវសរសេរជាចាំបាច់ផងដែរ គឺអង្គហេតុចាំបាច់ដើម្បីបញ្ជាក់នូវការទាមទារ ពីព្រោះវាជាអង្គហេតុមូលដ្ឋាន ឬជាសំអាងសម្រាប់ធ្វើការទាមទារ។ ចំណែកឯ ចំណុចដែលគួគប្បីសរសេរផ្សេងទៀតក្នុងពាក្យបណ្តឹងមាន (១) អង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ (អង្គហេតុចម្បង) ដែលជាប្រភេទអង្គហេតុអះអាងដោយដើមចោទដើម្បីឲ្យកើតឡើងនូវសិទ្ធិទាមទារ។ (២) អង្គហេតុសំខាន់ៗដែលទាក់ទងជាមួយនឹងអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ ជាប្រភេទអង្គហេតុប្រយោលមួយដែលគេប្រើនៅពេលដែលពុំមានភស្តុតាងដោយផ្ទាល់គ្រប់គ្រាន់ដើម្បីបញ្ជាក់អំពីអង្គហេតុដែលជាមូលហេតុនៃការទាមទារ។ (៣) ចំណុចមួយទៀតដែលគប្បីដាក់បញ្ចូលក្នុងពាក្យបណ្តឹងផងដែរនោះ គឺ ភស្តុតាង។ សូមបញ្ជាក់ថា ចំណុច (១) (២) និង (៣) ខាងលើនេះ បើទោះបី ភាគីមិនបានសរសេរ ឬ ដាក់បញ្ចូលក្នុងពាក្យបណ្តឹងក៏ដោយ ក៏មិនមែនជាមូលហេតុដែលតុលាការលើកបណ្តឹងចោល ឬ បង្គាប់ឲ្យកែតម្រូវដែរ។ ប៉ុន្តែដើម្បីឲ្យតុលាការងាយស្រួលស្វែងយល់ពីបណ្តឹងឲ្យបានច្បាស់លាស់ ភាគីគប្បីសរសេរ និងដាក់បញ្ចូលឲ្យហើយ ចៀសវៀង ការបង្អាក់ដំណើរការនៃនីតិវិធីប្រព្រឹត្តទៅមិនបានរលូន។

សរុបសេចក្តីមក ការស្វែងយល់អំពីអង្គហេតុ គឺជាការចាំបាច់បំផុតមុននឹងឈានទៅដល់ការសរសេរពាក្យបណ្តឹង ដោយហេតុថា អង្គហេតុក្នុងក្តីរដ្ឋប្បវេណីមានច្រើនប្រភេទដូចដែលបានរៀបរាប់ខាងលើ។ នៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង យើងសង្កេតឃើញថា មានអ្នកប្រកបវិជ្ជាជីវៈ និងអ្នកអនុវត្តច្បាប់មួយចំនួន ហាក់បីដូចជាមិនសូវយកចិត្តទុកដាក់ និងធ្វើការស្វែងយល់អំពីប្រភេទនៃអង្គហេតុ និងទម្រង់នៃពាក្យបណ្តឹងដូចដែលមានបញ្ញត្តិក្នុងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីជាធរមាននោះទេ។ ដោយករណីខ្លះ ភាគីមិនបានបញ្ជាក់ទាក់ទងទៅនឹងអត្តសញ្ញាណ ឬ ខ្លឹមសារនៃសាលក្រមដែលទាមទារឲ្យតុលាការចេញ ដែលមិនមានផលប្រយោជន៍នៃបណ្តឹង។ កត្តាទាំងអស់នេះហើយ ដែលធ្វើឲ្យស្ថាប័នតុលាការមិនអាចដំណើរការនីតិវិធីបានដោយរលូន ហើយជាហេតុដែលតុលាការបង្គាប់ឲ្យភាគីធ្វើការកែតម្រូវ ឬ អាចលើកបណ្តឹងចោល។

ឯកសារយោង

ច្បាប់ និង បទបញ្ញត្តិផ្សេងៗ

1. ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី, លេខ នស/រកម/០៧០៦/០២១ ចុះថ្ងៃទី០៦ ខែកក្កដា ឆ្នាំ ២០០៦ ។
2. ក្រមរដ្ឋប្បវេណី, នស/រកម/១២០៧/០៣០ ចុះថ្ងៃទី០៨ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ។

សៀវភៅ និង ឯកសារផ្សេងៗ

3. សេចក្តីពន្យល់ អំពីក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ភាគទី១ ស្តីពី *"នីតិវិធីបណ្តឹង"*។
4. ឯកសារសិក្ខាសាលាស្តីពី *"អង្គហេតុចម្បង និង ការសរសេរពាក្យបណ្តឹង"* រៀបចំដោយ មេធាវី **រស់ អម្រិត** មេធាវី **មាស ស៊ីថន** និង មេធាវី **សួង សុភា** កាលបរិច្ឆេទ ថ្ងៃទី២០ ខែសីហា ឆ្នាំ ២០១៥ ។
5. ឯកសារសិក្ខាសាលាស្តីពី *"អង្គហេតុចម្បងដែលជាធាតុផ្សំ"* របស់វគ្គបណ្តុះបណ្តាលជំនួយក្នុងការផ្សព្វផ្សាយក្រមរដ្ឋប្បវេណី និងក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី លើកទី៤ ថ្ងៃទី១២ ខែមិថុនា ឆ្នាំ ២០១៤ ដោយមេធាវី Hiroshi Hasegawa ។
6. ឯកសារសិក្ខាសាលាស្តីពី *"ការសរសេរពាក្យបណ្តឹង និង ឯកសារត្រៀម"* ឧទ្ទេសនាមដោយ លោកមេធាវី **អ៊ីវ ប៉ូលី** និងលោកស្រីមេធាវី **ទេព បូផល** នៅគណៈមេធាវី កាលពីថ្ងៃទី០៣ ខែមីនា ឆ្នាំ ២០១៦ ។
7. សៀវភៅមេរៀនស្តីពី *"មូលដ្ឋាននៃអង្គហេតុចម្បង"* របស់ក្រុមការងារកិច្ចការរដ្ឋប្បវេណីនៃគណៈមេធាវី ឆ្នាំ ២០១០។
8. សៀវភៅស្តីពី *"ការពន្យល់អំពីនីតិវិធីជំនុំជម្រះលើកទី១"* ដែលបានបោះពុម្ពជាលើកទី២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៩ ។